

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody

Bakalářská práce

**Sociální politika a sociální práce
Mezinárodní sociální a humanitární práce**

Autor: Anna Kristová
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně na základě použitých pramenů a literatury uvedených v bibliografickém seznamu.

V Olomouci 31. 7. 2024

Anna Kristová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda upřímně poděkovala paní Mgr. et Mgr. Agnieszce Zogatě Kusz, Ph.D., za její velkou vstřícnost a odborné a zároveň laskavé vedení mé práce. Také děkuji všem účastníkům výzkumného šetření za jejich ochotu se mnou spolupracovat, za čas, který mi věnovali, a také za jejich práci, kterou vykonávají. Závěrem mé obrovské poděkování patří mým blízkým kamarádům, rodině, a především mojí mamince, která mě podporovala po celou dobu studia.

Obsah

Seznam zkratk	9
Úvod	10
1 Problematika bezdomovectví	11
1.1 Vymezení pojmu	11
1.2 Typologie bezdomovectví	13
1.3 Příčiny bezdomovectví	14
2 Vznik bezdomovectví u osob propuštěných z VTOS	17
2.1 Práce s osobami ve VTOS	17
2.2 Specifika osob propuštěných z VTOS	21
3 Možnosti prevence	26
3.1 Sociální služby a služby neregistrované jako sociální	26
3.2 Státní služby	28
3.3 Inovace a best practice	30
4 Metodologie	33
4.1 Výzkumné cíle a otázky	33
4.2 Výzkumná strategie	33
4.3 Výzkumný vzorek	34
4.3.1 Charakteristika výzkumného vzorku	34
4.4 Realizace výzkumného šetření s etickými aspekty	36
4.5 Metoda sběru dat	37
4.6 Zpracování a analýza získaných dat	37
4.7 Limity výzkumného šetření	38
5 Interpretace získaných dat	39
6 Shrnutí výsledků výzkumného šetření	52
7 DISKUSE	54
Závěr	56
Bibliografie	57

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
PMS	Probační a mediační služba ČR
VS	Vězeňská služba ČR
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody

Úvod

Tato bakalářská práce bude pojednávat o spojitostech mezi problematikou výkonu trestu odnětí svobody a problematikou bezdomovectví v České republice. Bude se snažit o přiblížení vlivu jednotlivé problematiky – výkon trestu odnětí svobody, na problematiku druhou – fenomén bezdomovectví, vznik bezdomovectví právě kvůli pobytu ve vězení. Cílem práce je zjistit, jaké jsou možnosti prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb.

Tato práce bude zkoumat možná řešení, která by mohla zmírnit možnost potenciálního bezdomovectví u lidí propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, či případné usnadnění návratu do jejich běžného života. Problematika bezdomovectví a penitenciární a postpenitenciární péče je stále se rozšiřujícím tématem, kterým se sociální práce nepochybně velice často zabývá. Ve své absolventské práci jsem ale dospěla k tomu, že není příliš časté, aby se v odborné literatuře objevovala spojitost těchto dvou problematik.

Během souběžného studia na CARITAS – Vyšší odborné škole sociální Olomouc a Cyrilometodějské teologické fakultě univerzity Palackého v Olomouci jsem měla možnost docházet do organizace, kde jsem pracovala s lidmi v bytové tísní, kteří měli v minulosti zkušenosti s trestním stíháním nebo pobytem ve výkonu trestu. Cílová skupina osob bez domova po výkonu trestu mě velice zaujala, a proto jsem se jí rozhodla v závěrečné práci více věnovat.

Bakalářská práce začne teoretickou částí, která je podložena odbornou literaturou. Bude se věnovat vymezení pojmu bezdomovectví, popíše typologie bezdomovectví a také příčiny, které mohou k bezdomovectví vést. Dále přiblíží situaci osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody, i situaci po výstupu z výkonu trestu. V závěru budou uvedeny možnosti řešení tohoto rozsáhlého fenoménu. Praktická část, prostřednictvím kvalitativního výzkumu za pomoci provedených polostrukturovaných rozhovorů, bude zkoumat, jaké jsou možnosti prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb.

1 Problematika bezdomovectví

Bezdomovectví se dotýká celé společnosti, svou komplexností se tedy neodráží pouze u jedné vrstvy obyvatelstva, ale dotýká se všech vrstev společnosti. Z tohoto důvodu je také důležité problematiku bezdomovectví neustále otevírat a zkoumat jednotlivé příčiny a následky. V této úvodní kapitole bude představena problematika bezdomovectví a základní pojmy, které se k tomuto tématu bezesporu pojí. Nejprve budou vymezeny pojmy bezdomovectví a bezdomovství a bude zde popsáno, kdo je to osoba bez přístřeší. Další kapitoly budou pojednávat o rozdělení, tedy typologii bezdomovectví a také o tom, jaké příčiny mohou k bezdomovectví vést.

1.1 Vymezení pojmu

O samotném pojmu bezdomovectví nebo také bezdomovství¹ existuje nemálo definic tento pojem ukotvujících. Z odborné literatury jsou vybrány právě ty zdroje, které, dle autorčina názoru, tento termín nejvýstižněji přibližují. Autor Hradecký tyto 2 pojmy rozlišuje. Bezdomovectví je podle něj stálý a trvalý stav, který se už jen tak nezmění. Zatímco bezdomovství vymezuje aktuální stav osoby, její konkrétní rozpoložení (Hradecký dle Gajdošová, 2011, s. 11). Autoři Průdková a Novotný (2008, s. 11) ve své knize poukazují na zajímavý fakt. Česká společnost se totiž s pojmy bezdomovec, bezdomovectví poprvé seznámila až po roku 1989. I když tyto pojmy do této doby neexistovaly, neznamená to, že by osoby bezdomovectvím netrpěly. Nejčastěji se do této situace dostaly osoby, které odmítaly společné soužití s jejich rodiči, osoby, které za sebou měly rozvod nebo vyšly z ústavní výchovy či jiné instituce.

Vágnerová, Csémy, Marek (2013, s. 9): „*Bezdomovectví můžeme chápat jako syndrom komplexního sociálního selhání, projevující se nedostatkem schopností zvládat a akceptovat běžné společenské požadavky. Obvykle se pojí s velkým množstvím dílčích problémů, které jsou často zapříčiněny vzájemným působením nepříznivými životními zkušenostmi a znevýhodňujících dispozic, tedy zátěží, která je jen stěží zvládnutelná.*“

Kliment a Dočekal (2016, s. 19) hovoří o bezdomovectví jako o jednom z projevů sociální nerovnosti, při které u určitých osob často dochází k tomu, že nemají kde bydlet, bydlení je jim teda zcela odepřeno nebo bydlí v nevhodných obydlích neodpovídajících požadované kvalitě na důstojný život.

---

¹ Oba termíny jsou v odborné literatuře hojně používány a jejich význam zůstává totožný.

Bezdomovectví můžeme dle Vágnerové (2012, s. 748) přirovnat k jakémusi neobvyklému až k extrémnímu způsobu života, ke kterému se ubírají lidé, kteří nemají určité kompetence či kteří nejsou schopni naplnit většinu společenských požadavků a nedokážou se těmto podmínkám přizpůsobit. Nejde vždy o dobrovolný proces jedince. Většinou člověka postihne sociální pád, který tento jedinec nedokáže ovlivnit.

Většinová společnost na osoby bez domova² nahlíží hlavně z hlediska jejich vnějších znaků, kterými mohou být: zdroje různých nemocí či parazitů, páchání drobné trestné činnosti a potyček, či z jejich strany pocitují možné ohrožení, když kolem nich prochází (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 11). Autoři Vágnerová a kol. (2013, s. 10) se ve své knize zmiňují o obrovské míře stresu, se kterou se lidé bez domova musí dennodenně vyrovnávat. Často zažívají pocit ohrožení, které jim kvůli pobývání na ulici hrozí. Útoky na jejich osobu se totiž bohužel nedějí jenom zřídkakdy.

Kristová (dle Vágnerová a kol., 2013, s. 10) zmiňuje, že pobyt na ulici osoby bez přístřeší: *„na jednu stranu zbavuje povinnosti a tlaku k plnění různých požadavků, ale zároveň s tím tyto osoby přichází o jakousi ochranu, kterou by jim standardní sociální začlenění poskytovalo. Bezdomovství bývá spojeno i s postupným odsouváním této skupiny na okraj společnosti, a kvůli tomuto problému se stalo ve společnosti stigmatizovaným termínem. Majoritní společnost totiž často považuje život na ulici za záporné odchylení od normy.“*

Nemít domov není pouze chybějící střecha nad hlavou, ale hlavně chybějící nebo nedostačující zázemí a pocit bezpečí, jistoty či soukromí. Můžeme sem zařadit třeba osoby, které žijí na ubytovnách, osoby ve výkonu trestu odnětí svobody nebo děti, které vyrůstají v dětských domovech (Průdková, Novotný, 2008, s. 11). Vágnerová a kol. (2013, s. 9) k tomu dodává, že tady je určitá souvislost mezi bydlením a fungování vztahů s blízkými. Osoba, která nemá své útočiště, stálé místo k pobývání a bydlení, jen velmi těžko vytvoří stabilní a pevné vztahy.

Pojem *multiple exclusion homelessness*³ zahrnuje skutečnost, kdy jedinci čelí kombinaci složitých a vzájemně propojených souborů problémů, které omezují jejich schopnost získat přístup k bydlení a také si ho udržet. Může se jednat například o problémy s užíváním návykových látek, chudobou, nedostatečným vzděláním, traumaty, sociálním vyloučením či psychickými problémy. Osoby, které zažívají bezdomovectví s vícečetným vyloučením, se velice často setkávají s celou řadou překážek, které jim brání v přístupu k bydlení.

---

² V bakalářské práci se tento pojem objeví také jako označení osoba bez domova, osoba bez přístřeší, osoba v bytové tísní.

³ Z anglického překladu – bezdomovectví s vícečetným vyloučením

Nejčastější z nich je diskriminace či nedostatek cenově dostupných možností bydlení. Také se mohou potýkat se zhoršeným přístupem ke zdravotní péči, zaměstnání, či vzdělání. Všechny tyto aspekty jejich složitou situaci ještě více prohlubují (Manthorpe, Cornes, O'Halloran, Joly, 2015, s. 587-589).

1.2 Typologie bezdomovectví

Organizace a jednotliví autoři formulují typologii bezdomovectví různými způsoby. Mezi nejznámější přístupy patří klasifikace, kterou vytvořila a vypracovala Mezinárodní organizace FEANTSA (Evropská federace národních organizací, které pracují s osobami bez přístřeší⁴), tzv. Mezinárodní typologie ETHOS (Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení⁵). Bezdomovectví člení do několika kategorií podle různých kritérií. Hlavním kritériem je, jestli posuzované osoby mají nějaké bydlení a také, o jaký druh bydlení se jedná (Lebeda, Kubátová, Šaradín, Hojgrová, 2021, s. 9). Tato organizace dále osoby v bytové tísní dělí podle aktuální životní situace na „*osoby: bez střechy nad hlavou, bez bytu, s nejistým bydlením, s nevyhovujícím bydlením*“ (Hradecký a kol. dle Kristová, 2021, s. 23).

Hradecký (2014, s. 10) typologii bezdomovectví rozšiřuje o další kategorie. Rozlišuje osoby bez přístřeší do jednotlivých kategorií podle toho, jak je vnímá společnost – zjevná, skrytá a potencionální forma; jak dlouho se osoby v tomto stavu nachází; podle příčin nebo například podle osobních charakteristik. Definici bezdomovectví můžeme dále členit i podle organizace National Alliance to End Homelessness (Národní organizace pro boj s bezdomovstvím) která osoby dělí do dalších čtyř kategorií. První kategorií jsou osoby, které přespávají na místech, která k tomuto účelu nejsou vhodná, v provizorních přístřešcích, nebo vycházejí z instituce, do které z takového prostředí vstoupily. Další kategorií jsou osoby, které přišly o místo, kde dříve pravidelně přespávaly, například ubytovny, hotely či přechodné bydlení u jiných osob. Třetí kategorií jsou rodiny s dětmi a nezaopatřená mládež, kteří se nacházejí v situaci nejistého bydlení a jejich bydlení je tedy neadekvátní nebo nestabilní. Poslední kategorií jsou oběti domácího násilí, které nemají možnost bydlet mimo dosah agresora a nemají dostatek zdrojů k zajištění alternativního bydlení (Kliment, Dočekal, 2016, s. 23).

---

⁴ European Federation of National Organisations Working with Homeless

⁵ European Typology of Homelessness and Housing Exclusion

1.3 Příčiny bezdomovectví

Bezdomovectví je komplexním problémem, který může vznikat v důsledku celé řady faktorů, a jeho řešení vyžaduje mnohostranný přístup. Nejčastěji uvedenými příčinami jsou nedostatek dostupného bydlení, chudoba, špatné rodinné zázemí, duševní či jiné onemocnění nebo zdravotní komplikace. Častá je i ztráta blízké osoby a upadnutí do závislosti.

Gaubatz (2001, s. 3-22) příčiny bezdomovectví vnímá jako komplex ekonomicko-politických a osobnostně-sociálních problémů, kdy za velmi kritické považuje vysokou míru chudoby a málo možností získat dostupné bydlení. Zmiňuje ale i důležitost faktorů osobní povahy jako jsou problémy s psychickým zdravím, užívání alkoholu a drog, chybějící podpora od nejbližšího okolí, či problémy s hledáním zaměstnání a dokončením vzdělání.

Autorky Štěchová, Luptáková, Kopoldová a Kuntová (2008, s. 27) ve své knize uvádí, že objektivní (vnější) faktory ovlivňují formu bezdomovectví, zato subjektivní (vnitřní) faktory zase ovlivňují pravděpodobnost, s jakou se jedinec má šanci navrátit zpět do společnosti. Upozorňují však na fakt, že se hranice mezi těmito faktory mohou mísit a nejsou vždy úplně jednoznačné. Průdková a Novotný (2008, s. 37) uvádí, že **faktory objektivní** jsou považovány za výsledek vzájemného působení ekonomické a politické situace a postavení společnosti v dané zemi. Ocitnutí se na ulici je výsledkem mnohých vnějších i vnitřních faktorů, které se navzájem propojují a kombinují. Ne vždy jde jednoznačně a bezpečně rozpoznat, co je příčinou a co následkem bezdomovství (například alkoholismus, užívání drog či kriminalita). Tyto příčiny, potažmo důsledky, mohou mít svůj původ ve vzdělávacím systému, kvalitě bydlení a jeho dostupnosti, v situaci na trhu práce a sociální pomoci v případě nemoci, úrazu, chudoby či stáří, ale také v diskriminaci menšin (Kliment, Dočekal, 2016, s. 39).

Subjektivní faktory jsou individuální, odvíjí se hlavně od nepříznivých vlastností jedince. Jedině on sám je může změnit. Často záleží na jeho vůli sám se sebou pracovat. (Marek a kol., 2012, s. 17). Manželé Hradečtí (1996, s. 33-34) tyto subjektivní faktory rozdělili do čtyř kategorií – materiální, vztahové, osobní a institucionální.

Langerová (2007, s. 17) přirovnává příčiny bezdomovectví k jakémusi začarovanému kruhu, ve kterém daný jedinec bloudí. Když osoba přijde o zaměstnání, může se k tomuto faktoru připojit následné zpretrhání rodinných vazeb z důvodu jedincovy nespokojenosti, což může vyústit až ke ztrátě bydlení. Pokud jedinec nemá kde bydlet, ocitne se na ulici a přespává například v parku, kde může být okraden. Bez dokladů a trvalého bydliště je velice složité si najít práci, bez práce jde jen těžko získat nový byt, a dále třeba i novou funkční rodinu. Osoba na ulici čelí hned několika překážkám, na které se nabalují další a další, ať už je příčina

jeho úpadku do bezdomovectví jakákoliv. Čím delší dobu je člověk na ulici, tím složitější je následné začleňování zpátky do společnosti. Marek a kol. (2012, s. 47) potvrzují tvrzení, že vznik bezdomovectví je velmi složitý a stojí za ním většinou kombinace hned několika příčin najednou, ať už se jedná o příčiny objektivní či subjektivní. Autoři dále přicházejí s dalším rozdělením příčin, a to na příčiny primární, sekundární a terciální.

Primární – s těmito příčinami se většinou nedá nic dělat, jedinec je nemůže ovlivnit a jsou nekontrolovatelné. Paradoxně se jimi tyto osoby často zabývají a odpírají si tak možnost skutečného řešení své situace. Další příčiny autoři dělí na **sekundární** – tedy faktory, které osoby bez domova v jejich situaci udržují. Jsou důvodem, proč osoba ve své situaci zůstává. Dalo by se tedy říct, že se jedná o velmi důležité příčiny, protože právě jejich řešení je stěžejní pro práci s problémy, které těmto osobám brání v návratu zpět do společnosti.

Příčiny **terciální** jsou pak dle autorů právě ty faktory, kvůli kterým se osoby bez přístřeší točí v jakémsi kruhu ztráty a získávání bydlení. Jedince ovládá strach z překonávání překážek, které mu brání v opětovném návratu do společnosti. Může se jednat o strach z očekávaných společenských rolí i z nálepky „bezdomovce“, proto je pro něj jednodušší v této situaci zůstat i nadále. Nicméně je třeba dodat, že odstraňování následků není efektivní, je třeba se zabývat právě příčinami, které tyto osoby do jejich situace dostaly (Průdková, Novotný, 2008, s. 73).

Shrnutí

Tato úvodní kapitola se zabývala vymezením pojmů, „osoba v bytové tísní“, „bezdomovectví“ a pojmem v České republice často nepoužívaný, tzv. „multiple exclusion homelessness, čili „bezdomovectví s vícečetným vyloučením“ což znamená, že osoby bez přístřeší čelí nejen bezdomovectví, ale také dalším problémům, jako jsou závislosti nebo kriminalita. Dále kapitola obsahuje typologii bezdomovectví členěnou podle různých kritérií. Tato typologie pomáhá lépe pochopit a popsat různé formy bezdomovectví a zlepšit tak možnosti intervence i pomoci lidem v této situaci.

Na konci úvodní kapitoly jsou popsány nejčastější možné příčiny vzniku bezdomovství, které obsahuje také několik rozdělení podle určitých odborných autorů. Příčiny bezdomovectví se často navzájem prolínají a vyžadují individuální přístup k řešení a posouzení situace konkrétní osoby bez domova. Jednou z hlavních příčin může být propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. V závislosti na způsobu výkonu trestu a podmínkách propuštění mohou být propuštění vězni vystaveni riziku ztráty bydlení a přechodu do stavu bezdomovectví. Důvodem mohou být obtíže s reintegrací do společnosti, zajištěním stabilního

bydlení a hledáním zaměstnání, nejen kvůli společenské stigmatizaci a záznamu v trestním rejstříku. Právě proto bude toto téma – tedy možnosti, které slouží k prevenci upadnutí do bezdomovectví osobám po výstupu z VTOS, více rozepsáno v následující kapitole.

2 Vznik bezdomovectví u osob propuštěných z VTOS

Osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody (VTOS) se po opuštění věznice potýkají s řadou problémů. Důležitým faktorem je samozřejmě záchranná sociální síť, kterou může tvořit rodina, blízcí, či služby postpenitenciární péče poskytované například neziskovými organizacemi. Bohužel, někdy ani kvalitní záchranná sociální síť, pokud ji osoba po VTOS vůbec má a využívá, nestačí k nápravě či resocializaci. Často tak u těchto osob dochází k tzv. recidivě. Abychom porozuměli nepříznivé sociální situaci klienta po VTOS, je důležité cílovou skupinu představit a určit její specifika a problémy, se kterými se může potýkat. Tato analýza nám umožní identifikovat příčiny a zaměřit se na preventivní opatření.

Ve Spojených státech amerických se výzkumníci soustředili na vztah mezi bezdomovectvím a opuštěním vězení ve výzkumu s názvem „Incarceration and Homelessness⁶“. Autoři Metraux, Roman a Cho (2007) vysvětlují, že vysoký počet lidí opouštějící vězeňské instituce se stávají ohroženými bezdomovectvím a naopak, že se osoby bez domova častěji stávají ohroženými uvězněním ve vězení. Tento výzkum se převážně zaměřuje na prezentaci toho, co je známo o spojitosti mezi bezdomovectvím a uvězněním a na přístupy, které byly vyvinuty k řešení těchto dvou vzájemně propojených fenoménů. Zatímco povědomí, znalosti a odpovědi na tuto spojitost v průběhu poslední dekády výrazně pokročily, v mnoha ohledech jsou stále ve svých počátečních fázích. Uvěznění a bezdomovectví interagují v kontextu, kde na jedné straně každý rok projde miliony lidí věznicemi a čelí nejistým vyhlídkám při návratu do společnosti a na straně druhé počet osob, které zažijí bezdomovectví, dosahuje také milionů.

2.1 Práce s osobami ve VTOS

Osoba, která si odpykává trest odnětí svobody, běžně označovaná jako odsouzený, je povinna dodržovat jak vnitřní pravidla věznice, tak právní normy týkající se uvěznění. Každá věznice má svůj vlastní soubor vnitřních pravidel, která vymezují konkrétní činnosti, které jsou součástí programů zacházení. Vágnerová (2012, s. 817) zmiňuje hned několik oblastí, které mohou být ohroženy tím, že je osoba ve výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se například o oblast partnerskou – osoba ztratí roli partnera a člena rodiny, manželství této osoby se může začít rozpadat, rodina se osoby může zřeknout. Odsouzený tak přichází nejen o důležité vazby, ale také o bezpečí a zázemí, které bude potřebovat k překonání doby trestu, a hlavně v době po

---

⁶ překlad „Uvěznění a bezdomovectví“

propuštění. Také dochází ke ztrátě profesní role kvůli nucenému odchodu ze zaměstnání. V neposlední řadě dochází ke ztrátě užitečných návyků, dovedností a vědomostí, které mohou výrazně ovlivnit život této osoby i po odchodu z výkonu trestu odnětí svobody, protože se mění jeho uvažování, prožívání, což má dopad také na jeho chování.

Biedermanová a Petras (2011, s. 11) o penitenciární péči hovoří jako o péči o odsouzené ve vazbě, při výkonu trestu odnětí svobody. Je to tedy péče, ke které dochází přímo ve vězeňském zařízení. Má za cíl resocializovat trestance. Osoby umístěné v tomto zařízení samozřejmě nejde zcela převychovat, určitými způsoby a cílenými postupy na ně však lze působit. Cílem tohoto působení je snížit určitá rizika, která by tyto osoby mohla navádět k páčání další trestné činnosti. Po celou dobu výkonu trestu odnětí svobody má odsouzený možnost být v kontaktu se sociálním pracovníkem, který mu, pokud o to má odsouzený zájem, může pomoci připravit se na život po propuštění. K tzv. předvýstupnímu poradenství se sociálním pracovníkem dochází před koncem trestu odnětí svobody odsouzeného. Jedná se o rozhovor, při kterém se sociální pracovník snaží zjistit podmínky, do kterých se odsouzený bude vracet. Zda na něho venku někdo čeká (rodina, kamarádi, manžel/manželka, přítel/přítelkyně) a bude mít zázemí a místo, kde bude přebývat. Zda plánuje začít v jiném místě „od začátku“ nebo jestli má v plánu si shánět zaměstnání, zkrátka jestli vůbec odsouzený o svém životě po propuštění přemýšlí a zda svou situaci chce řešit. To vše vede k tomu, aby byl vězeň po odchodu z VTOS nějakým způsobem zajištěn (Kujevská, Dundrová, 2012, s. 13-15).

Vágnerová (2012, s. 806) ve své knize poukazuje na to, že pachatelé trestných činů ve velké části nechtějí nebo nejsou schopni plnit společenské normy. Chybí jim reflexe vlastního nevhodného chování, proto ani nemají potřebu toto své chování analyzovat, a tedy i pokoušet se o jeho nápravu třeba pomocí terapeuta. Bohužel převažují lidé s asociálním chováním, kteří končí jako pachatelé trestných činů na okraji společnosti než těch, kterým se podaří se zpátky do společnosti zařadit.

Program zacházení, také dříve známý pod pojmem resocializační program, je forma nápravné výchovné činnosti, která obsahuje vzdělávací, speciálně-výchovné, pracovní a zájmové aktivity. Každý z těchto druhů programů má rozdílný přístup realizace (Kalvodová, 2016, s. 126). V § 40 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody se uvádí, že program zacházení se musí vytvořit pro každého z odsouzených osob, má za cíl aktivně a systematicky působit na odsouzeného, aby se pomohlo dosáhnout účelu trestu odnětí svobody. Jedná se o základní formu strukturovaného a koordinovaného přístupu ke zlepšení chování a situace odsouzeného. Tento program se tedy pomocí různých metod a forem

snaží řešit následky spáchaného trestného činu. Jeho hlavním cílem je dle zákona § 41 odst. 3 č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody „*připravit odsouzeného na soběstačný život v souladu se zákonem po propuštění z výkonu trestu.*“

Pro každého odsouzeného je tedy program zacházení vypracován individuálně, je plně přizpůsoben jeho individuálním potřebám a schopnostem, a také bere v úvahu zdravotní stav a možnosti jednotlivého odsouzeného. Tento individuální program zacházení zahrnuje stanovení specificky formulovaného cíle, metod a opatření potřebných pro jejich dosažení. Obsahuje také způsob a pravidelné hodnocení (Biedermanová, Petras, 2011, s. 30). Úspěšnost plnění programů zacházení se pravidelně kontroluje „*jednou za tři měsíce ve věznici s ostrahou; jednou za šest měsíců ve věznici se zvýšenou ostrahou a jednou za dva měsíce ve výstupních oddílech obou typů věznic.*“ (Vězeňská služba České republiky, Program zacházení [online]) Tento individuální program zacházení se však nezpracovává pouze v tom případě, kdy odsouzená osoba vykonává trest odnětí svobody, či jeho zbytek, v době kratší, než jsou tři měsíce (Zákon č. 169/1999, § 41).

Procházková (2018, s. 24-25) uvádí, že návrh programu zacházení sestavuje speciální pedagog spolu s vychovatelem a dalšími odborníky pracujícími ve věznici. Tento návrh obsahuje doporučené cíle, jichž by mohl odsouzený dosáhnout během výkonu trestu odnětí svobody. Po dokončení je tento návrh nabídnut odsouzenému, a pokud existuje více variant, odsouzený si může vybrat podle své preference. Pravidelná účast na resocializačních programech a postupné plnění stanovených cílů, případně dosažené výsledky, mohou být jedním z aspektů, podle kterých věznice může navrhnout přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice nebo podání žádosti o podmíněné propuštění (Matoulek, Sejkorová, 2011, s. 105).

Vágnerová (2012, s. 818) upozorňuje na důležitý fakt, a to, že program zacházení může být pro odsouzeného, který se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, přínosný pouze tehdy, pokud si svou vinu za spáchaný trestný čin uvědomuje. Velká část trestanců totiž pocit viny nemá a trest za spáchaní trestného činu se jim zdá neoprávněný, nechtějí si připustit, že trest je důsledkem činu, který spáchali a že se jedná o jakousi sankci za nerespektování obecně platných norem. Němec dokonce uvádí překvapivé procento, 57 % trestanců ze zkoumané skupiny odmítlo přiznat, že nesou osobní odpovědnost za své uvěznění (Němec, 1993, s. 39).

Hájek, Netík, Netíková (1997, s. 57) se zmiňují o **efektu prizonizace** jako o zvyknutí si na život ve vězeňském prostředí. Je to proces, který byl popsán ve 20. letech minulého století, kdy se jedinec stává z autonomního jedince vězněm kvůli dlouhodobému pobytu v prostředí věznice. Příčiny jsou různé – jedinec se zcela adaptuje na to, že nemá soukromí, izoluje

se od normálního života, což může vést k pocitu odcizení a izolace od společnosti, zvykne si na vězeňský řád a podřizuje se různým vězeňským hodnotám. Uvzněný člověk se přizpůsobí podmínkám ve vězení a potlačuje své vlastní projevy, potřeby. Musí přijmout stanovený režim, také se mu přizpůsobit, ztotožnit se s určitými pravidly a začít je dodržovat. Mnohdy je prizonizace pro vězně jedinou cestou, jak lze výkon trestu odnětí svobody přežít bez nezvratných poruch duševního zdraví, protože je pobyt v takovémto prostředí velmi náročný (Hájek, 1996, s. 64). Efekt prizonizace je spojován s obtížnostmi při následné resocializaci, což může vést ke zvýšené agresivitě, sebepoškozování a snahám o útěk (Fischer, Škoda, 2014, s. 198).

Prizonizace má 2 důležité složky – institucionalizaci a ideologizaci. Vágnerová (2012, s. 820) popisuje, že institucionalizace je proces, kdy se jednotlivec přizpůsobuje institucionálnímu prostředí, jeho pravidlům a rutinám, je provázen postupnou ztrátou samostatnosti a iniciativy. To může vést k tomu, že si vězeň začne užívat vězeňského způsobu života a přijme vězeňskou subkulturu jako normu. Tato institucionální subkultura se může stát pro vězně klíčovou pro přežití v takovém prostředí, ale zároveň mu může bránit v adaptaci na život mimo vězení a ztrácí schopnost návratu do společnosti, protože je závislý na iniciativě jiných lidí (Veteška, Fischer, 2020, s. 125).

Vágnerová (2012, s. 820) uvádí, že ideologizací se rozumí přijetí norem a pravidel vězeňského prostředí, kdy se vězeň ztotožňuje s jiným systémem hodnot a přijímá ho. Toto akceptování skupinové identity je pro vězně oporou, přináší mu pocit bezpečí a jistoty, a tak ji často přijímá, pokud jeho sociální zázemí moc nefunguje nebo nemá silné vnitřní přesvědčení. Tato adaptace na vězeňské prostředí se projevuje například i přijetím vězeňského argotu. Při tomto procesu také dochází k ospravedlňování vlastního kriminálního chování a hledání příčin v okolí či jeho obviňování (Fischer, Škoda, 2014, s. 198).

Odsouzený může prostřednictvím odborných zaměstnanců věznice požádat o spolupráci s probačním úředníkem a podat žádost o spolupráci s Probační a mediační službou. Tímto způsobem se může aktivně připravit na návrat do života na svobodě. Je však důležité, aby žádost o spolupráci byla podána nejpozději 4 měsíce před podáním žádosti o podmíněné propuštění (Probační a mediační služba České republiky, Parole [online]). Žatecká (2004, s. 150-160) uvádí, že úkolem pracovníka Probační a mediační služby je získat o odsouzeném co nejkomplexnější a nejpresnější informace, a to jak od zaměstnanců vězeňské služby, tak od subjektů působících mimo vězení. Na základě získaných informací o odsouzené osobě pracovník Probační a mediační služby vypracuje zprávu, která může soudu sloužit jako doporučení či naopak nedoporučení pro případné podmíněné propuštění. Tato zpráva může

obsahovat návrh na stanovení určitých podmínek, které s podmíněným propuštěním souvisí, jako například zákaz kontaktu s určitou osobou (Probační a mediační služba České republiky, Parole [online]).

2.2 Specifika osob propuštěných z VTOS

Hájek a kol. (1997, s. 46) uvádějí, že po propuštění osoby z výkonu trestu odnětí svobody dochází k tzv. postpenitenciární péči, která se snaží propuštěnému jedinci z VTOS pomoci při reintegrovaní do společnosti. Může se jednat o formu nucenou nebo dobrovolnou. Jak už název napovídá, u dobrovolné formy je zcela na jedinci, zda ji chce využít, záleží pouze na jeho vlastní vůli. Tato forma pomoci bývá poskytována neziskovými organizacemi, z kapacitních důvodů bohužel ne vždy může být poskytována všem, kteří o ni mají zájem. Druhá forma, tedy forma nucená, je jedinci uložena a on na ni musí docházet. Jedná se o pravidelná setkání s pracovníky Probační a mediační služby. Je velmi důležité, aby na programy zacházení, které probíhají ve věznicích, navazovala funkční a ustálená postpenitenciární péče, jinak tyto programy nemohou být účinnými (Kalvodová, 2016, s. 133).

Matoušková (2020, s. 31) poukazuje na skutečnost, že jedinec, který prošel výkonem trestu odnětí svobody a je tedy náchylnější ke kriminogenním vlivům, se může chovat lépe, pokud má pocit, že mu pracovník Probační a mediační služby důvěřuje a je ochoten mu pomoci. Také navrhuje, aby bylo využíváno více alternativních trestů, které by poskytovaly odsouzeným příležitost dokázat, že jsou schopni žít na svobodě. Hájek a kol. (1997, s. 110) upozorňují na skutečnost, že největší šanci na úspěšný návrat do společnosti mají zejména osoby, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé, mladiství, ti s dobrým sociálním zázemím a dobrými vztahy s blízkými osobami, bez psychických onemocnění a poruch a kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody pouze krátkou dobu.

Veteška, Fischer (2020, s. 105) popisují, že při resocializaci dochází u jedince, který předtím již prošel procesem socializace, k přizpůsobování novým normám a způsobům chování. Při tomto procesu dochází k převýchově jedince s cílem, aby se dokázal přizpůsobit jinému prostředí, než na které byl dosud zvyklý. Jedinec se učí novým rolím a návykům. Resocializaci u osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody tedy lze chápat jako proces, jehož cílem je výchovně působit na jedince vycházející z této instituce a vést je k návratu do života ve společnosti. Nejvíce závisí na schopnosti jedince přizpůsobit se sociálním změnám, jeho ochotě přijmout nové prostředí. V tom hraje velkou roli otevřenost nového sociálního

systemu k jeho přijetí, ale také vazby na staré prostředí. Resocializace může probíhat dobrovolně či jí může jedinec záměrně odporovat (Škoviera, 2018, s. 26).

Mařádek (2005, s. 95) uvádí, že resocializace, která probíhá již během výkonu trestu, se nazývá penitenciární resocializace. Definuje ji jako složitý proces, při kterém se jedinec zbavuje špatných vzorců chování a přijímá nové vzorce, které umožňují jeho bezproblémové začlenění do společnosti. Cílem tohoto procesu je pozměnit osobnost odsouzeného tak, aby jeho chování bylo pozitivní a prospěšné pro společnost. Nicméně i menší úspěchy, jako změna postojů, hodnot nebo přístupu, mohou být považovány za významné kroky směrem k úspěšné resocializaci.

Holá (2009, s. 65) uvádí, že je, podle výzkumu, pravděpodobnější, že se jedinec úspěšně resocializuje, pokud je umístěn do věznice s dozorem než v případě, kdy pobývá ve věznici s ostrahou. Kalvodová (2002, s. 179) popisuje, že důležitým faktorem pro úspěšnou resocializaci je především včasná a kvalitní příprava na propuštění. Aby však byla resocializace úspěšná, musí být založena na principu dobrovolnosti.

Biedermanová a Petras (2011, s. 10) ještě dodávají, že resocializace je účinná, pokud dojde k reintegraci, tedy k tomu, že se jedinec znovu začlení do většinové společnosti. Reintegrace propuštěných vězňů po výkonu trestu odnětí svobody je komplexní problematikou, která se dotýká hned několika oblastí života. Patří k nim bydlení, zaměstnání, finance, rodina, vzdělání a závislosti. Tyto oblasti jsou sice navzájem provázány, ale musí být řešeny individuálně. Aby však mohla být resocializace úspěšná, musí se zohlednit všechny zmíněné oblasti. Proto je třeba koordinovaného multidisciplinárního přístupu, kdy je zapotřebí spolupráce specialistů z různých oblastí, jako jsou například dluhový poradci, odborníci na závislosti a další. Celkově se jedná o sociálně-politický problém, který vyžaduje komplexní řešení (Vigner, 2021, s. 19).

Vágnerová, Marek a Csémy (2018, s. 205) upozorňují na fakt, že osoby, které pravidelně opakují páchaní trestnou činností, se na ulici ocitnou snáze a mnohdy tam i natrvalo zůstanou. Osoby bez domova se kriminální činnosti dopouštějí převratně častěji než osoby v běžné populaci. Právě to může být považováno za klíčový faktor, který přispívá k propadu na ulici, ale i k prohlubování bezdomovectví. Rozhodně to ale neznamená, že všechny osoby bez přístřeší porušují zákon, pouze se pohybují blíže kriminogennímu prostředí, a tak jsou zločinem mnohem více ohroženi než běžná populace. Proto je důležité omezovat bezdomovectví jako součást prevence kriminality a soustředit se na pomoc a podporu lidí po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody, aby se vyhnuli kriminálnímu chování a mohli se opět zapojit do společnosti jako plnohodnotní občané (Štěchová a kol., 2008, s. 47).

Štečková a kol. (2008, s. 48) provedly výzkum s obyvateli azylových domů, ve kterém bylo zjištěno, že výkon trestu odnětí svobody má v anamnéze 63 jedinců (40 %), z toho 25 jedinců vícekrát. Mezi obyvateli azylových domů je tedy několikanásobně více trestaných osob než v běžné populaci. Výsledek je přehledně znázorněn v následující tabulce 1.

Tabulka 1 VTOS osob bez přístřeší pobývajících v azylových domech

VTOS	absolutní četnost	%
Ano, 1x	38	24, 2
Ano, vícekrát	25	15, 9
Nezjištěna	94	59, 9
Celkem	157	100

Zdroj: Štečková a kol., 2008, s. 48

Podle Vignera (2021, s. 31) se každý odsouzený, který je propuštěn na svobodu, potýká se sociálním vyloučením, dokud si nevytvoří vhodné vazby v běžné společnosti mimo vězení. Což se však jeví jako značně problematické z důvodu obrovské stigmatizace od většinové společnosti. Ta bývalé trestané osoby často neakceptuje, hodnotí a potýká se se stigmatizujícími předsudky. Už dopředu očekává, že se tito bývalí trestanci budou chovat negativně a této skupině lidí projevují patřičnou míru nedůvěry. Laická veřejnost osobám s trestní minulostí odmítá poskytovat pomoc. Převládá většinový názor, že si za svou situaci můžou sami, protože si ji zavinili vlastním chováním a nevěří v jejich možnou nápravu (Vágnerová, 2012, s. 826-827).

Autoři Farrall a Calverley (2019) provedli rozsáhlý průzkum literatury zabývající se tématem resocializace a reintegrace bývalých vězňů zpět do společnosti. Tento zahraniční výzkum se zaměřuje na faktory ovlivňující úspěšnost reintegrace, jako jsou například zaměstnanost, bydlení, sociální vztahy a podpora rodiny a přátel. Autoři také diskutují o důležitosti právního a sociálního prostředí, které může ovlivnit proces resocializace. Výsledky ukazují, že existuje řada překážek, které mohou znemožnit úspěšnou reintegraci do společnosti a ukazují potřebu většího zapojení komunit a sociálních služeb, aby se snížilo riziko recidivy a podpořily se úspěšné návraty bývalých vězňů do společnosti.

Recidiva neboli opakování trestné činnosti se považuje za velmi vážný problém pro společnost nesoucí řadu rizik. Tento termín se používá v trestním právu pro situaci,

kdy se stejný pachatel opětovně dopustí trestného činu poté, co byl pravomocně odsouzen za spáchání jiného předcházejícího trestného činu. Pro recidivu nemá význam, zda předchozí odsouzení bylo pro nedbalostní nebo úmyslný trestný čin (Veteška, Fischer, 2020, s. 152).

Následující tabulka 2 zobrazuje počet osob, které se dopustily trestného činu, za který byly opakovaně odsouzeny k VTOS. Cílem této tabulky je ukázat, jak velké procento v minulosti již trestaných osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody, se znovu uchyluje k páčání trestné činnosti. Uvedená vstupní data jsou získána podle jednotlivých Statistických ročenek VS ČR za období 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, zpracováno vlastními výpočty (Vězeňská služba České republiky, Statistické ročenky Vězeňské služby [online]).

Tabulka 2 Recidiva vězněných osob v ČR

Rok	2019	2020	2021	2022	2023
Celkový počet odsouzených (v daném roce)	19 155	17 612	17 243	17 498	17 889
Opakovaně odsouzených	12 197	11 416	11 304	11 567	11 857
Celkem %	63,68	64,82	65,56	66,1	66,28

Zdroj: Vězeňská služba České republiky, Statistické ročenky Vězeňské služby [online]

Shrnutí

Druhá kapitola se zabývá tématy, které úzce souvisí se vznikem bezdomovectví u lidí propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Je zde například zmíněn koncept penitenciární a postpenitenciární péče a také se tu uvádí, co znamenají programy zacházení. Pokud jsou totiž tyto programy správně nastaveny a vězněné osoby tyto programy využívají, můžeme programy zacházení považovat za velmi důležitý pilíř prevence bezdomovectví. V neposlední řadě je zde upozorňováno na nechvalně známý efekt prizonizace i následnou, mnohdy problematickou resocializaci.

Resocializace osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je úzce spojena s problematikou bezdomovectví. Mnoho bývalých vězňů se po propuštění ocitne bez přístřeší

a bez finančních prostředků, které by mohli použít na zajištění bydlení a základních potřeb. Tento stav výrazně snižuje úspěšnost resocializace a zvyšuje riziko návratu ke kriminálnímu chování a recidivě. Proto je důležité, aby byli bývalí vězni podporováni v hledání a zajištění bydlení, a aby byly k dispozici různorodé programy a služby, které jim mohou pomoci v přechodném období po propuštění. Mezi lidmi bez domova se totiž nalézají poměrně vysoké procento propuštěných vězňů.

Tabulka o recidivě vězněných osob nutí k zamyšlení, zda je retributivní trestající justice vůbec účinná a pro stát výhodná, když je zde tak malá míra úspěšnosti? Mělo by být zdůrazněno, že kriminalitě a viktimizaci osob bez domova je v naší i zahraniční literatuře věnována minimální pozornost. Potřebné výzkumy chybí taktéž. Přitom zločinem jsou tyto osoby nepochybně ohroženi více než většinová populace – jako pachatelé, ale i jako oběti. Proto je důležité poukázat na skutečnost, že omezování vzniku bezdomovectví je velmi důležitým krokem v systému prevence kriminality. V následující kapitole budou uvedeny konkrétní možnosti prevence bezdomovectví po výstupu z VTOS.

3 Možnosti prevence

V závěrečné kapitole jsou uvedeny současné způsoby práce s osobami po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody, které vedou k prevenci bezdomovectví. Jsou zde ale také popsány inovace a postupy práce s touto cílovou skupinou inspirované pracovním postupem v zahraničí. Každým rokem totiž odchází z výkonu trestu odnětí svobody velké množství osob, které potřebuje pomoci s mnohdy náročnou resocializací do společnosti. Proto jsou zde zmíněny i aktivity, činnosti a programy, které svým působením napomáhají zamezit vzniku bezdomovectví, čímž velmi výrazně působí nejen v systému prevence kriminality.

Pro prevenci bezdomovectví osob po výkonu trestu je významná mimo jiné **záchranná sociální síť**, kterou Krebs (2015, s.107) vymezuje jako „*soubor různých legislativních norem upravujících různá sociálněpolitická opatření, kterými stát garantuje všem občanům určitou minimální úroveň pomoci v případě, že se ocitnou v závažných a státem uznaných nouzových sociálních situacích*“ Tentýž autor (Krebs, 2015, s. 107) označuje záchrannou síť jako soubor opatření a programů, které stát poskytuje pro lidi v nouzi a v sociálních problémech. Tyto opatření jsou určeny k zajištění minimálního životního standardu a zahrnují podporu v oblasti bydlení, zdravotní péče, vzdělání, zaměstnanosti, sociální péče a dalších oblastech. Záchranná sociální síť je součástí sociální politiky a závazků státu k ochraně a podpoře svých občanů v obtížných situacích. Cílem této sítě je zabránit sociálnímu vyloučení a chudobě a pomoci lidem vrátit se do plnohodnotného života (Sirovátka, 1994, s. 75).

3.1 Sociální služby a služby neregistrované jako sociální

V České republice existuje několik neziskových organizací a sociálních služeb, které se zaměřují na pomoc lidem bez domova a osobám opouštějícím výkon trestu odnětí svobody, nemají však kapacitu pro přijetí všech osob, které to potřebují. V této podkapitole budu jmenovat některé z těchto služeb. Právě nestátní neziskové organizace, které v České republice poskytují sociální služby v souladu se zákonem o sociálních službách č. 108/2006 Sb., jsou primárním zdrojem pomoci pro lidi uvězněné v začarovaném kruhu bezdomovectví a sociálního vyloučení (Cveček, Sdružení zástupce provozovatelů azylových domů, 2007, s. 49).

Stabilní bydlení hraje klíčovou roli v procesu úspěšného sociálního začleňování klientů. Je známo, že pravidelný finanční příjem a bydlení a jsou zásadní pro stabilizaci klientovi nelehké situace. Po zajištění bydlení se pak dají snáze vymýšlet další strategie pro řešení klientových potřeb. Pokud klient vykonává trest odnětí svobody, je nutné, aby otázku bydlení začal řešit včas (Gojová, 2009, s. 347-349).

Už před skoro třiceti lety manželé Hradečtí (1996, s. 35) upozorňovali na to, že bydlení je přirozenou lidskou potřebou. Nicméně v současné době je zajištění dostupného bydlení pro každého člověka velkým celosvětovým problémem. Svědčí o tom mj. SDGs⁷ – viz. cíl č.11. Hradečtí upozorňují, že toto téma by se u nás mělo stát hlavním tématem politických stran a sociální politiky. Stát by měl plnit svou roli a zajistit znevýhodněným skupinám, které si nemohou dovolit bydlení z vlastních zdrojů, přístup k dostupnému bydlení.

Azylové domy nabízí ženám i mužům bez zázemí možnost ubytování až na jeden rok. Mají tak možnost postavit se na vlastní nohy a nalézt řešení své sociální situace. Tuto pobytovou sociální službu, která je často doplněna o další přidružené sociální služby poskytují například organizace – Charita ČR, Armáda spásy, Adra či Naděje.

Poslední jmenovaná organizace na své webové stránce uvádí: *„Vyhledáváme lidi bez střechy nad hlavou přímo v místech, kde přežívají. Nabízíme jim bezprostřední pomoc i návaznou další péči. Tu zajišťujeme v našich denních centrech, noclehárnách a azylových domech. V nízkoprahových denních centrech přijímáme každého, kdo nemá domov a přichází nás požádat o pomoc“* (NADĚJE, Integrovaný program [online]).

Armáda spásy je mezi nejznámějšími nevládními organizacemi, které se věnují problematice bydlení pro propuštěné osoby z výkonu trestu odnětí svobody. Poskytují jim ubytování v azylových domech. RUBIKON Centrum, z.s. se zaměřuje na resocializaci a zaměstnávání osob s trestní minulostí a provozuje sociální podnik. Lighthouse o.s. poskytuje pomoc při komunikaci s různými státními orgány a soustředí se zejména na problematiku dluhů a exekucí. Nová Šance, z.s. zajišťuje mužům, kteří opouštějí vězení, přístřeší, materiální pomoc a základní poradenství. Diakonie Českobratrské církve poskytuje různé služby pro lidi bez domova, včetně ubytování, denních center, sociální práce, vzdělávání a zaměstnání. Člověk v tísni se věnuje řešení problémů s exekucemi a organizace Za branou, z.s. zase pomáhá odsouzeným s dluhy (Rychlá, 2008, s. 63-68).

Nabízíme bezplatnou službu, která se zaměřuje na jedince, kteří se dostali do konfliktu se zákonem kvůli své závislosti. Spolupracujeme s osobami na svobodě, ve vězení i s těmi, kteří

---

⁷ překlad Cíle udržitelného rozvoje

byli z vězení propuštěni. Přibližně 85 % osob nastupujících do vězení má problémy s látkovou závislostí. Naše individuální poradenství pokrývá oblasti jako hledání zaměstnání, bydlení, sociální otázky, řešení dluhů a základní právní otázky. Probační a resocializační program je určen výhradně pro podmíněně odsouzené a podmíněně propuštěné osoby, s důrazem na odborné zaměření. (Podané ruce – Práce s klienty v konfliktu se zákonem [online]).

Organizace RENADI zase nabízí potřebným klientům službu Byty následné péče. Jde o byty se zvýhodněným měsíčním nájmem určené především osobám, které se snaží zotavit z problematického užívání alkoholu a rozhodly se pro abstinenci. Klient, který využívá tuto službu, má k dispozici bydlení a tým čtyř pracovníků, tvořený dvěma sociálními pracovníky a dvěma peer konzultanty, což jsou pracovníci s osobní zkušeností s problémy spojenými se závislostí a mohou klientovi poskytnout specifickou podporu zaměřenou na dosažení abstinence, rozvoj silných stránek a adaptaci na život bez alkoholu. Spolupráce s touto službou je tedy zcela individualizovaná a přizpůsobena potřebám každého klienta (RENADI, Byty Následné péče [online]).

3.2 Státní služby

Jednou z významných rolí v oblasti sociální služeb je role sociálního kurátora. Jeho činnost je zaměřena na terciální prevenci před sociálně patologickými jevy. Spočívá především v nedirektivní spolupráci s klienty, kteří čelí riziku sociálního vyloučení. Sociální kurátor poskytuje poradenské činnosti a pomáhá při úkonech souvisejících s vyřizováním občanských průkazů, zdravotního pojištění a ostatních podobných záležitostí (Vaňková, 2022, s. 9).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v § 92 písm. b), vymezuje cílovou skupinu sociálního kurátora v rámci činnosti obecních úřadů obcí s rozšířenou působností jako osoby, které jsou ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy či výkonu trestu a osoby, které žijí takovým způsobem života, který může vést ke konfliktu se společností. Sociální kurátor má v ČR dlouholetou tradici a jeho význam je velký. I když se skladba klientů, kteří využívají služby sociálního kurátora, mění s průběhem času, význam této role při poskytování pomoci ohroženým jednotlivcům a skupinám neklesá. Ba naopak, s rostoucími nároky, které společnost klade na jednotlivce, se stále více lidí nachází v situacích, ve kterých mají obtíže s orientací a nejsou schopni řešit různé životní situace a často nejrůznějším způsobem selhávají. Právě v takových případech jsou sociální kurátoři připraveni poskytnout podporu (MPSV, 2016, s. 7).

Sociální kurátor úzce spolupracuje s bytovým oddělením obce a má přehled o bytovém fondu, který je spravován místním úřadem. Bytové oddělení může sociálního kurátora informovat o možné hrozbě výpovědi z nájmu bytu, která klientovi hrozí, což umožňuje tuto situaci řešit včas. Pokud má klient zapsanou přihlášku v pořadníku na byty s nižším standardem, sociální kurátor se také podílí na aktualizaci žádosti o bydlení pro klienty, kteří jsou ve výkonu trestu (Davidová, 2010, s. 32).

Odbor pro sociální začleňování (Agentura) MMR ČR je specializovaným nástrojem vlády České republiky, který slouží k poskytování podpory sociálního začleňování. Jeho hlavním cílem je podpora regionálních a místních samospráv, včetně jejich sdružení (územní celky, obce a jejich svazky), a klíčových partnerů při implementaci nástrojů a politik zaměřených na sociální integraci obyvatel, kteří čelí riziku sociálního vyloučení, nebo již žijí v sociálním vyloučení. Odbor se snaží o snížení a odstranění sociálně vyloučených oblastí s důrazem na zájem celé komunity a všech jejích občanů. Byl zřízen usnesením vlády č. 85 dne 23. ledna 2008 a aktuálně, od 1. ledna 2020, je součástí struktury Ministerstva pro místní rozvoj na základě usnesení vlády č. 552 ze dne 30. července 2019 (MMR, Agentura pro sociální začleňování [online]).

Tato organizace podporuje obce a města při analýze a hloubkovém pochopení problémů sociálně vyloučených oblastí a jejich obyvatel. Pomáhá také s vypracováním a nastavením dlouhodobých strategií pro řešení těchto problémů a s hledáním finančních prostředků pro jejich realizaci. V této činnosti propojuje různé místní subjekty, včetně obcí a jejich úřadů, neziskových organizací, škol a školských zařízení, Úřadu práce, zaměstnavatelů, policie a široké veřejnosti, aby společně pracovaly na sociálním začleňování. Kromě toho spolupracuje s různými ministerstvy, předává informace ze základní úrovně vládní správě a podílí se na formování státní politiky týkající se sociálního začleňování a koordinaci těchto snah (Agentura pro sociální začleňování, O nás [online]).

Již zmiňovaná **Probační a mediální služba České republiky** se řadí do tzv. restorativní justice, což je dle Karabce (2003, s. 8) moderní koncept trestního soudnictví, který se zaměřuje, na rozdíl od klasické „retributivní“ trestající justice, na obnovu a napravení škod způsobených trestnými činy. Soustřeďuje se na potřeby oběti trestných činů, aktivní zapojení obětí trestných činů do řízení a snahu o kompenzaci jim způsobené újmy. Pachatelům je umožněno snadněji přijmout odpovědnost za své činy a napravit škody, které svými činy způsobili. Zehr (2003, s. 17) zastává tentýž názor, tvrdí, že: „*Restorativní justice se zaměřuje na újmy vzniklé trestným činem a usiluje o zohlednění potřeb poškozeného, dále podporuje odpovědnost pachatele za řešení vzniklé situace a zapojuje poškozeného, pachatele a komunitu do procesu řešení*“

Dle Radové (2015, s. 36-47) je Probační a mediační služba organizační složkou státu, která se specializuje na sociální práci s oběťmi i s pachateli trestných činů mimo systém registrovaných sociálních služeb. Vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva. Provádí úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení a zprostředkovává účinná a společensky prospěšná řešení konfliktů spojených s trestní činností. Posláním a cílem Probační a mediační služby je také organizace a zajištění efektivního a důstojného výkonu alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Kromě pomoci obětem trestných činů se zaměřuje i na mediaci⁸ mezi obětí a pachatelem, probační dohled podmíněně propuštěných osob i na trest obecně prospěšných prací. Zajišťuje výkon trestu domácího vězení a v neposlední řadě pomáhá odsouzeným osobám při návratu do společnosti po výkonu trestu – tzv. PAROLE. Zřízení, organizaci a činnost PMS upravuje zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů (Probační a mediační služba České republiky [online]).

Štěrba (2009, s. 129) vyjmenoval pozitiva Probační a mediační služby. Tato specializovaná sociální služba především pomáhá obviněným se začleněním do společnosti, posiluje aktivní účast obviněných do procesu řešení konfliktu, velkou měrou zjednodušuje soudní řízení a zejména přispívá k úspoře finančních prostředků.

3.3 Inovace a best practice

Život po propuštění bývá velmi složitý, ať už kvůli společenské diskriminaci, nefungujícím rodinám, a s tím spojeným chybějícím zázemím, či kvůli špatné finanční situaci. Proto v této podkapitole budou popsány některé z tzv. dobrých případů praxe⁹ z České republiky i ze zahraničí. Jmenované organizace či projekty pomáhají s budoucím znovuzáčleněním nejen odsouzeným vězňům, ale také osobám po výkonu trestu odnětí svobody, kterým hrozí upadnutí „na okraj společnosti“.

V Závěrečné evaluační zprávě Platformy pro sociální bydlení z roku 2021 je uvedeno, že počet osob a domácností v bytové nouzi roste, ale řešení této problematiky zůstává převážně na vůli a zdrojích místních aktérů, protože chybí legislativní rámec a jasný systém nástrojů či opatření potřebných k řešení bytové nouze a jejího financování. I přes to, že mnoho z těchto

---

⁸ Mimosoudní řešení sporů mezi obviněnými a poškozenými. Směřuje k urovnání konfliktních situací v souvislosti s trestním řízením.

⁹ Český překlad pro best practice.

nástrojů bylo v České republice úspěšně vyzkoušeno a jejich použití se stále více rozšiřuje (Platforma pro sociální bydlení, z.s., 2023, s. 4-11).

Podle webové stránky MPSV (MPSV, Sociální bydlení [online]) je jedním z nástrojů projekt Housing First v České republice známý jako Bydlení především, který byl vyvinutý Dr. Samem Tsemberyssem. Původně byl tento způsob řešení bezdomovectví aplikován v New Yorku. Prvním projektem v České republice, který probíhal mezi lety 2016–2018, byl projekt Rapid Re – housing, který se zabýval dlouhodobou bytovou nouzí 50 rodin s dětmi. Těmto rodinám bylo poskytnuto 50 bytů a po dobu projektu jim byla poskytována intenzivní sociální podpora vycházející z principů Housing First. Součástí byla i důkladná evaluace projektu, která prokázala, že rok po zabydlení si byt udrželo 48 rodin z 50 a došlo ke snížení veřejných nákladů díky intervenci až do výše 1 573 300 Kč za rok (Platforma pro sociální bydlení, z.s., 2023, s. 4-11).

Growing Chance, nestátní nezisková organizace se sídlem v Severní Karolíně, USA, pracuje s tzv. Sanfordovým modelem transformace věznic, vyvinutým Noranem Sanfordem. Tento model má za cíl proměnit věznice v regenerační farmy, které poskytují zdravé potraviny chudým komunitám. Sanfordův model je aplikován na mladistvé vězně, kteří jsou vzděláváni v oblastech jako je včelařství, ekologické zahradničení, kompostování, a dokonce i chov mušek. Mladiství se podílejí na přeměně vězeňských cel na akvaponické nádrže a místnosti určené pro pěstování hub. Plánované jsou i vzdělávací a umělecká centra. Tyto aktivity mladistvé učí životním dovednostem a pomáhají jim vyhnout se problémům. Model také slouží k prevenci bezdomovectví tím, že poskytuje mladistvým dovednosti a příležitosti, které mohou využít po opuštění vězení. Díky tomuto modelu došlo ke snížení míry kriminálního chování o 92 % (Burrows, 2021).

Autoři Veteška a Fischer (2020, s. 166) ve své knize zmiňují projekt s názvem **Otevřená věznice Jiřice**. Tento inovativní projekt započal koncem roku 2017, je inspirovaný norským modelem věznic. Jeho cílem je zaměření na posílení zaměstnanosti a vzdělanosti u odsouzených osob prostřednictvím cílených aktivit na rozvoj samostatnosti, zodpovědnosti a rozvoje kompetencí potřebných pro život po propuštění. Jsou do něj zapojováni odsouzení z oddělení nízkého stupně zabezpečení.

Metoda **Divadla utlačovaných**, kterou vytvořil brazilský divadelník Augusto Boal v 70. letech 20. století, se používá k práci se sociálně vyloučenými skupinami obyvatel a těmi, kteří mají osobní zkušenost s nějakou formou útlaku. Jedná se o využití životních příběhů, reálných situací a divadelních technik pro zkoumání, prezentaci a společné hledání řešeného problému. Podporuje kritické myšlení i dialog (Divadlo Utlačovaných [online]).

V České republice tuto metodu představila Lenka Remsová, která se jí věnuje po mnoho let. Založila Kabinet divadla utlačovaných na Masarykově univerzitě v Brně pod záštitou Katedry sociální pedagogiky na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (Studia občanské společnosti [online]). Boal ve své knize (Boal, 1995, s. 36) uvedl: „*Pokud se herec může stát nemocným člověkem, nemocný člověk se zase může stát zdravým hercem*“

Shrnutí

Každý rok se z výkonu trestu odnětí svobody propouští mnoho osob, které potřebují pomoc při opětovném návratu do společnosti. Právě proto se tato závěrečná kapitola věnovala neziskovým i státním organizacím, které díky poskytování těchto sociálních služeb a vykonávání různorodých činností pozitivně přispívají k prevenci kriminality.

Řada osob bez přístřeší má záznam v rejstříku trestů – často je jejich návrat z vězení v přímé souvislosti s faktem, že se dostali na ulici. Proto pokud nefunguje jejich nejbližší okruh rodiny či přátel, není divu, že v této obtížné situaci vyhledávají pomoc u organizací.

Tzv. záchranná sociální síť však není tak velká, aby mohla zachytit všechny potřebné a zabránila tak jejich sociálnímu vyloučení. Neboli, i když poskytovatelé sociálních služeb hrají klíčovou roli v rehabilitaci a resocializaci osob, které se dostaly do kontaktu s trestním právem a přispívají tak k bezpečnosti a harmonii ve společnosti, nemají tak velkou kapacitu, aby se mohli věnovat všem, kteří o pomoc zažádají.

Závěrem je zde zmíněno několik inovativních metod či dobrých případů z praxe v České republice, které se inspiroují zahraničními modely represivního přístupu. U tohoto přístupu je totiž prokázáno, že po jeho absolvování dochází k menší recidivě než u přístupu retributivního, a to až o 10-13 % (Matoušek, 2013, s. 487).

4 Metodologie

Empirická část práce se soustředí na vytyčení hlavního výzkumného cíle a otázek výzkumného šetření. Uvede popis realizovaného výzkumného šetření, definuje výzkumný vzorek a zdůvodní metodu sběru dat. Dále popíše analýzu dat spolu s interpretací získaných dat, která bude pro lepší orientaci rozdělena do oblastí. Následuje shrnutí výsledků výzkumu a diskuse.

4.1 Výzkumné cíle a otázky

Cílem výzkumného šetření je **zjistit, jaké jsou možnosti prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb.**

Z výzkumného cíle jsem dále vytvořila hlavní výzkumnou otázku, kterou jsem následně rozdělila do tří dílčích výzkumných otázek. Pomocí metody polostrukturovaného rozhovoru jsem se na ni snažila najít odpovědi.

Znění hlavní výzkumné otázky je: **Jaké jsou možnosti prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb?**

Dílčí výzkumné otázky (DVO):

DVO1: Jaké jsou příčiny vzniku bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb?

DVO2: Jaké jsou současné možnosti prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb?

DVO3: Jaké změny by byly žádoucí s ohledem na prevenci bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb?

4.2 Výzkumná strategie

Pro výzkumné šetření byl, vzhledem k povaze výzkumných otázek, vybrán kvalitativně orientovaný výzkumný design. Dle Walkera (2013, s. 40) se tento typ výzkumného šetření opírá o analýzu textů a verbálních projevů lidí, což umožňuje hlouběji porozumět jejich myšlenkám a postojům. Často se zaměřuje na kvalitativní aspekty s cílem rozvíjet teorie, přinášet nové

perspektivy a odhalovat dosud nepoznané souvislosti. Tento přístup byl tedy zvolen proto, že výzkumníkovi umožní hlouběji pochopit danou problematiku. Miovský (2006, s. 153) popisuje kvalitativní přístup jako metodu, která využívá kvalitativní metody a taktéž se zaměřuje na analýzu a interpretaci nekvantifikovaných a nekvantifikovatelných jevů a charakteristik naší vnitřní i vnější reality. Dále byla zvolena metoda polostrukturovaných rozhovorů s komunikačními partnery, pro analýzu dat byla použita technika otevřeného kódování a data jsou interpretována skrze výsledné analytické kategorie. Věřím, že mi tato volba umožní získat jakýsi vhled do zkoumané problematiky.

4.3 Výzkumný vzorek

Metoda účelového výběru je jednou z nejčastěji využívaných metod při sběru dat v kvalitativním výzkumu. Tato metoda spočívá v záměrném vyhledávání komunikačních partnerů na základě předem stanovených kritérií (Miovský, 2006, s. 135-138). Během hledání vhodných komunikačních partnerů do mého výzkumného šetření jsem na webovém portálu **Registr poskytovatelů sociálních služeb** provedla rešerši sociální služeb (MPSV, Registr poskytovatelů sociálních služeb [online]). Vyhledávala jsem sociální služby zabývající se cílovou skupinou **osoba bez přístřeší, po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody**. Vybírala jsem pouze poskytovatele sociálních služeb, kteří se nachází v Olomouckém a Jihomoravském kraji. Následně jsem dané poskytovatele sociálních služeb kontaktovala prostřednictvím emailu s prosbou o zapojení se do mého výzkumného šetření. Dále jsem je požádala o poskytnutí informace, zda jsou pracovníci dané sociální služby ochotni se zapojit do mého výzkumného šetření. Pracovníci sociálních služeb byli dopředu obeznámeni, že výzkumné šetření bude probíhat formou individuálního rozhovoru.

Účastníky mého výzkumného šetření jsem hledala podle jasně stanovených kritérií:

- **Kritérium č. 1:** Komunikační partner souhlasí s účastí v mém výzkumném šetření.
- **Kritérium č. 2:** Komunikační partner pracoval ve výše specifikované sociální službě nejméně po dobu 1 roku.

4.3.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Ve svém výzkumném šetření vycházím z odpovědí komunikačních partnerek, které pracují v konkrétních sociálních službách převážně na pozici sociálního pracovníka, všechny

mají vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání v oboru Sociální práce. Pouze jedna z komunikačních partnerů pracuje na pozici pracovníka v sociálních službách. Všichni komunikační partneři jsou ženy v rozmezí 20-40 let věku.

Komunikační partnery jsem kvůli nutnosti zachování anonymity označila symboly KP1-KP7. Zúčastněných komunikačních partnerů bylo celkem sedm. Záměrně sociální služby, ve kterých tyto komunikační partneři pracují, blíže nespecifikuji, aby nebylo dohledatelné, o jaké konkrétní sociální služby se jedná.

KP1 – Pracovnice v sociálních službách. V sociálních službách se pohybuje 3 roky, z toho 2 roky pracuje na pozici koordinátora nízkoprahových sociálních služeb pro osoby bez přístřeší v Olomouckém kraji. Náplní její práce je udržování chodu služby, účetnictví, zajišťování stravy či leženek.¹⁰

KP2 – Sociální pracovnice. V sociálních službách s cílovou skupinou osoby bez přístřeší pracuje druhým rokem. Má pracovní zkušenosti se sociální službou pro lidi bez přístřeší v Olomouckém ale i Jihomoravském kraji. Nyní pracuje u neziskové organizace poskytující terénní sociální služby osobám bez přístřeší. Dané sociální služby se týkají problematiky hledání vhodného bydlení.

KP3 – Sociální pracovnice. Pracuje jako koordinátorka sociálních služeb, ale i jako tzv. klíčový pracovník. Cílovou skupinou osob bez přístřeší se zabývá již 3. rokem. Jihomoravský kraj. Organizace, ve které je komunikační partner zaměstnán, se zaměřuje na osoby bez přístřeší a osoby po výstupu z VTOS, které mají problém s nadužíváním alkoholu, léků či je trápí nelátkové závislosti.

KP4 – Sociální pracovnice, která se v soc. oblasti s touto cílovou skupinou pohybuje nejkratší dobu, přes rok. S klienty hledá zaměstnání, bydlení, či s nimi nacvičuje úkony, které tyto osoby vedou k osamostatnění. Jihomoravský kraj.

KP5 – Vedoucí sociální služby v Jihomoravském kraji. S cílovou skupinou osob bez přístřeší a v konfliktu se zákonem se pohybuje již od roku 2019. Pracovala v nízkoprahovém denním centru pro děti a mládež.

KP6 – Sociální pracovnice v sociální službě pro prevenci bezdomovectví, v této pracovní pozici se pohybuje přes rok. Služba se nachází v Jihomoravském kraji.

---

¹⁰ Leženka umožňuje osobám bez přístřeší přečkat noc zcela zdarma. Funguje na principu zakoupení poukazu osobou, která chce osobě bez přístřeší nocleh darovat.

KP7 – Sociální pracovnice s pracovními zkušenostmi z Jihomoravského i Olomouckého kraje. Se zvolenou cílovou skupinou pracuje tři roky, „svým“ klientům pomáhá v různých oblastech jejich života, společně se snaží zlepšit klientovu nepříznivou sociální situaci.

4.4 Realizace výzkumného šetření s etickými aspekty

Klíčovou součástí výzkumného šetření je respektování a dodržování etických zásad, které se týkají jak jednotlivců zapojených do studie, tak i samotného výzkumníka (Mišovič, 2019, s. 75). Kontaktování účastníků výzkumného šetření se řídilo etickými zásadami a tito účastníci byli předem informováni o účelu našeho setkání. Komunikační partneři před samotným zahájením polostrukturovaného rozhovoru podaly informovaný souhlas s účastí na výzkumném šetření, včetně nahrávání a zpracování našich rozhovorů. Komunikačním partnerům byla nabídnuta možnost přerušit nebo ukončit rozhovor kdykoliv, kdy budou potřebovat. Zároveň byly ubezpečeny, že zvukový záznam bude použit pouze pro účely této bakalářské práce a data budou zpracována anonymně.

Rozhovor byl z důvodu preference komunikačních partnerů uskutečněn formou volání přes platformu Zoom, která umožňovala se s účastníky výzkumu vidět alespoň přes video, zároveň byl přes ni rozhovor nahráván. Důvodem pro zvolení této formy rozhovoru byl nedostatek volného času komunikačních partnerů či se aktuálně nacházely v pracovní neschopnosti. Audiozáznam usnadňuje výzkumníkovi analýzu tím, že zachycuje veškeré informace, což mu umožňuje věnovat se rozhovoru naplno bez nutnosti psaní poznámek. Při zpracování má možnost zastavit či přetočit nahrávku, což mu umožňuje ji znovu poslechnout a nevynechat důležité informace. Díky nahrávce je zaznamenán kompletní verbální projev včetně pauz, intonace a hlasového projevu, z čehož můžeme zpětně také mnoho vyvodit. Výzkumník navíc může pomocí nahrávky identifikovat vlastní chyby při dotazování a předejít jim v budoucích rozhovorech (Miovský, 2006, s. 197).

Později byl proveden doslovný přepis, z toho důvodu, aby rozhovor neztratil svou autenticitu. Výzkumné šetření probíhalo v Olomouckém a Jihomoravském kraji od ledna roku 2023, kdy jsem výzkum započala kontaktováním daných sociálních služeb, do konce dubna 2023, kdy proběhl poslední rozhovor.

4.5 Metoda sběru dat

V rámci kvalitativně orientovaného výzkumného šetření byla ke sběru dat zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru. Tato metoda umožňuje získat jakýsi vhled do zkoumané problematiky a zároveň při rozhovoru s komunikačními partnery umožní flexibilitu. Miovský (2006, s. 161) tuto metodu popisuje jako jednu z nejrozšířenějších, nejefektivnějších, ale také jako jednu z nejnáročnějších technik sběru dat. Tento typ rozhovoru přináší výhody, stejně jako u strukturovaných a nestrukturovaných rozhovorů, pokud jsou využity správně. Nicméně polostrukturovaný rozhovor vyžaduje pečlivou přípravu. Výhodou této metody je, že dává výzkumníkovi možnost otázku doplnit, upřesnit či změnit jejich pořadí.

Jako stěžejní pro výběr této metody je vnímán fakt, že tu je možnost komunikačním partnerům poskytnout prostor, aby mohly mluvit o tom, co na dané problematice považují za důležité, a zároveň tato technika pomáhá držet rozhovor v pomyslných hranicích. Výzkumné šetření probíhalo se sedmi komunikačními partnery. Každý rozhovor trval v rozmezí od 45–90minut.

4.6 Zpracování a analýza získaných dat

Z polostrukturovaných rozhovorů jsou získána data, která byla nahrávána a následně přepsána, takže vznikl transkript rozhovorů. K analýze dat byla využita technika Otevřeného kódování, což je jedna technika z balíčku tzv. zakotvené teorie. V tomto balíčku je také axiální a selektivní kódování, které pro tuto práci využito nebylo. „*Otevřené kódování je technika, která byla vyvinuta v rámci analytického aparátu zakotvené teorie, avšak díky své jednoduchosti a zároveň účinnosti je používána a použitelná ve velmi široké škále kvalitativních projektů*“ (Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 211). Přepsané rozhovory byly vytisknuty, výzkumným otázkám byla přiřazena barva a v textu byly značeny úryvky, které se k daným výzkumným otázkám vztahují. Následně bylo použito tzv. kódování v ruce, kdy ke krátkým úryvkům byly připsovány kódy. Takto okódované rozhovory byly několikrát zkontrolovány, kódy byly shlukovány do větších celků, z nichž vznikly podkategorie a následně kategorie. Každá vzniklá výsledná analytická kategorie odpovídá na jednu výzkumnou otázku, včetně výzkumné otázky hlavní zkoumající možnosti prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody.

4.7 Limity výzkumného šetření

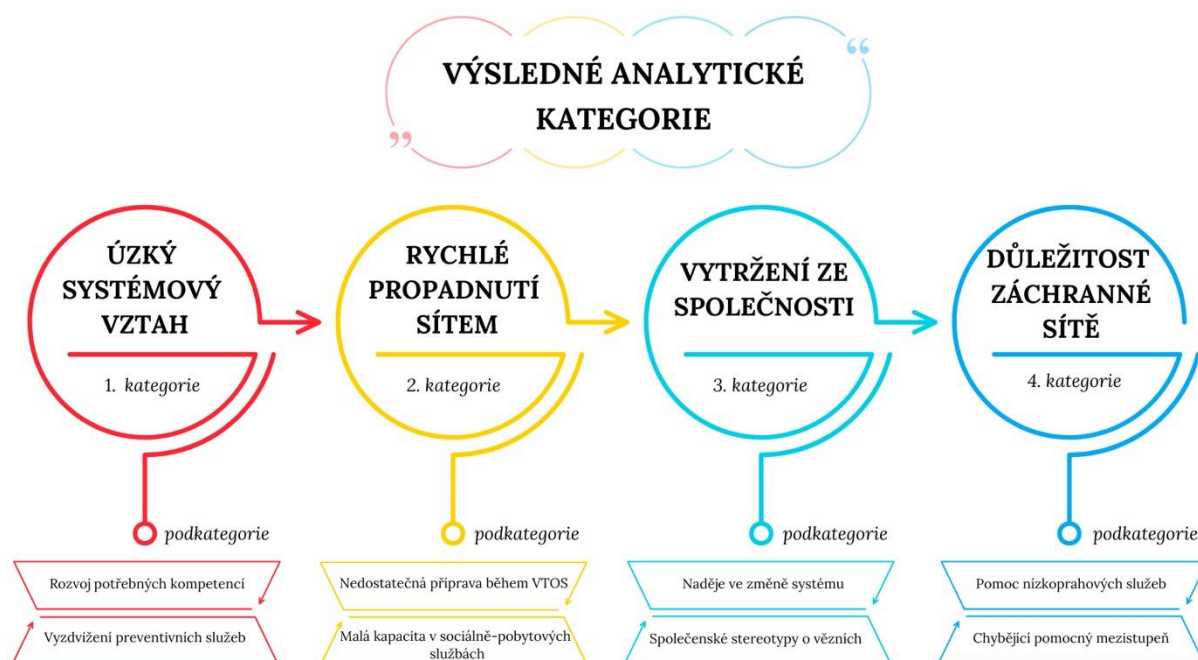
V tomto výzkumném šetření byly limity, které znemožnily získat více zajímavých dat a pracovat s výsledky. Za limit výzkumu je považován způsob realizace rozhovorů, který neprobíhal tzv. face to face. Komunikační partneři kvůli pracovní vytíženosti a vzdálenosti upřednostnili rozhovor přes platformu ZOOM. Kdyby rozhovor probíhal tzv. naživo, mohlo být z neverbální komunikace vyčteno více informací, a také by se komunikační partneři možná někde v kavárně více rozpovídali kvůli příjemně navozené atmosféře.

Dále je možný limit ve volbě komunikačních partnerů, kdy většina z nich neměla dostatečný vhled do průběhu VTOS a nedokázali tak adekvátně odpovědět na výzkumníkovy dotazy týkající se daných skutečností. Limit může být také v interpretaci dat, kdy by bylo vhodné využít celou metodu zakotvené teorie pro lepší práci s daty.

5 Interpretace získaných dat

Tato kapitola se věnuje interpretaci získaných dat, které byly získány pomocí metody polostrukturovaných rozhovorů s komunikačními partnery. Jsou zde vyzdvíženy zajímavá data, a zároveň uvedeny konkrétní úryvky z rozhovorů pro upřesnění jednotlivých zjištění. Výsledky jsou prezentovány pomocí výsledných analytických kategorií, které jsou graficky zpracovány do přehledného schématu, viz. obrázek 1. níže, na kterém jde vidět i jejich vzájemná provázanost.

Obrázek 1 Grafické znázornění výsledných analytických kategorií

Zdroj: vlastní zpracování

Grafické znázornění představuje čtyři hlavní výsledné analytické kategorie tohoto výzkumného šetření. Kategorie odpovídají na stanovené výzkumné otázky a následně jsou interpretovány pomocí kvalitativní techniky vyložení karet. Ve výsledných kategoriích jde vidět určité propojení. **1. kategorie „Úzký systémový vztah“** popisuje vztah mezi VTOS a bezdomovectvím a je detailně prezentována skrze dvě další podkategorie: „Rozvoj potřebných kompetencí“ a „Vyzdvížení preventivních služeb“. Úzký systémový vztah představuje důvod, proč spolu VTOS a bezdomovectví souvisí a popisuje, jaký je mezi nimi vztah. Jelikož je propojení v nastaveném systému, který je podle komunikačních partnerů špatně

nastaven, tak dochází k rychlému propadnutí sítím záchranné sociální sítě osoby po výstupu z VTOS do stavu bez přístřeší.

2. kategorie „Rychlé propadnutí sítím“ popisuje problematiku osob při výstupu z VTOS. Pokud nejsou volná místa v pobytových službách, což popisuje podkategorie s názvem „*Malá kapacita v sociálně-pobytových službách*“ a vězni po propuštění nejsou připraveni na život tzv. venku, což popisuje podkategorie „*Nedostatečná příprava během VTOS*“, tak hrozí rychlé propadnutí sítím, které má za úkol zachytit potřebné osoby a nabídnout jim dostatečnou pomoc v jejich složité sociální situaci.

Další **3. kategorie „Vytržení ze společnosti“** popisuje důsledky propadnutí sítím a neschopnost člověka se zařadit zpět do společnosti, právě třeba proto, že ve VTOS nejsou adekvátně připraveni na život venku. Podkategorie popisují danou problematiku hlouběji. Podkategorie „*Naděje ve změně systému*“ zmiňuje problém v nastaveném systému, který souvisí s nedostatečnou přípravou, malými kapacitami a obecně problémem s nalezením bydlení pro všechny propuštěné osoby z vězení. Podkategorie „*Společenské stereotypy o věznicích*“ zdůrazňuje problematiku nalezení práce s trestním rejstříkem, což souvisí opět s placením bydlení, následným nenalezením bydlení a s bezdomovectvím.

Poslední **4. kategorie „Důležitost záchranné sítě“** vyzdvihuje, jak je důležitá externí pomoc neziskových organizací, sociálních služeb a nízkoprahových zařízení pro osoby z VTOS. Pokud daná pomoc neuspěje, ať už z kapacitních či jiných důvodů, lidé zůstanou na ulici, protože chybí mezistupeň, který by těmto lidem pomohl. Osob propuštěných z VTOS je více než pobytových kapacit, ať už v azylových domech, či v jiných pobytových soc. službách, např. noclehárny. Dané aspekty se detailně popisují v podkategoriích „*Pomoc nízkoprahových služeb*“ a „*Chybějící pomocný mezistupeň*“. Všechny kategorie jsou konkrétně i s úryvky prezentovány níže.

Tabulka 3 Ukázky kódů z otevřeného kódování

	VÝSLEDNÉ KATEGORIE	UKÁZKY KÓDŮ
1.	ÚZKÝ SYSTÉMOVÝ VZTAH	<p><i>RPK: potřeba finanční gramotnosti, hledání práce, komunikační dovednosti</i></p> <p><i>VPS: prevence před drogovou závislostí, jak odolat starým zvykům, prevence zdraví</i></p>
2.	RYCHLÉ PROPADNUTÍ SÍTEM	<p><i>NPBV: jak vešly-tak vylezly, jsou nepřipraveni na život venku, nijak je nepřipravují</i></p> <p><i>MKSS: nedostatečné kapacity, čekání v pořadníku, plné azylové domy, noclehárny s pravidly</i></p>
3.	VYTRŽENÍ ZE SPOLEČNOSTI	<p><i>NZS: společenské bariéry, potřeba změnit systém, mezistupeň pomoci</i></p> <p><i>SSV: ruce pryč od vězně, nebereme trestance, vždy chtějí trestní rejstřík</i></p>
4.	DŮLEŽITOST ZÁCHRANNÉ SÍŤE	<p><i>PNS: pobytové služby, dávají oblečení, noclehárna</i></p> <p><i>CHPM: není místo, azylový dům nebo venku, potřebujeme pomocný mezistupeň</i></p>

Zdroj: vlastní zpracování

Poznámka k tabulce: ukázky kódů jsou rozděleny podle podkategorií. RPK: Rozvoj potřebných kompetencí, VPS: Vyzdvižení preventivních služeb, NPBV: Nedostatečná příprava během VTOS, MKSS: Malá kapacita v sociálně-pobytových službách, NZS: Naděje ve změně systému, SSV: Společenské stereotypy o věznicích, PNS: Pomoc nízkoprahových služeb, CHPM: Chybějící pomocný mezistupeň.

Následuje popis všech 4 kategorií a jejich podkategorií společně s úryvky z polostrukturovaných rozhovorů. Výsledky výzkumu jsou prezentovány skrze výsledné analytické kategorie a podkategorie, kterými odpovídají na dílčí výzkumné otázky.

5.1 Úzký systémový vztah

Zjištěná data vypovídají o tom, že sociální pracovníci i pracovníci v sociálních službách vnímají, že osoby bez přístřeší a osoby po VTOS poji úzký systémový vztah, který je

nepochybně ovlivňuje. Kvůli špatně nastavenému systému se střetávají tyto dva fenomény, až se v některé fázi prolínají. Osoby se zkušeností z VTOS jsou často i osoby bez přístřeší, a naopak osoby bez přístřeší často páchají trestnou činnost a následně se pak dostanou do vězení. Ne vždy to tak zákonitě musí být, je k tomu však velký předpoklad. Osoby bez přístřeší i osoby, které prošly výkonem trestu odnětí svobody, jsou náchylnější ke kriminogenním vlivům.

Tento vztah se nejvíce projevuje při, pro většinovou populaci, běžných činnostech, jako je například hledání krátkodobého ubytování, dlouhodobého bydlení, hledání práce či tvoření vztahů. Obě skupiny pojí nedostatek potřebných kompetencí pro vedení „normálního“ života, jako jsou například morální, etické či komunikační dovednosti.

Také zde jde najít určitý vzorec, čím delší dobu osoba stráví ve výkonu trestu, tím hůře se následně znovuzacleňuje do běžného chodu společnosti spojeného se zodpovědností, samostatností či solidaritou.

5.1.1 Rozvoj potřebných kompetencí a vyzdvižení preventivních služeb

Komunikační partneři se nezávisle na sobě shodly na tom, že sociální služby poskytující sociální rehabilitaci jsou velmi důležité a pro tuto cílovou skupinu naprosto stěžejní. Mimo jiné tyto osoby učí běžným činnostem, které jim mohou pomoci se znovuzacelením do společnosti. Dále se shodly na potřebnosti dostupného bydlení pro osoby po výkonu trestu, nejen mít vyřešenou základní potřebu mít kde bydlet, ale hlavně potřebu bezpečí, mít pocit domova, zázemí, soukromí, klidu a určité nezávislosti. Komunikační partner **KP1** vyzdvihl nutnost učení běžných, pro většinovou společnost zcela normálním věcem jako je například schopnost tvořit zdravé vztahy, zlepšení komunikačních dovedností či mít finanční gramotnost. Uvedl, že je potřeba, aby programy zacházení ve věznicích byly správně a individuálně nastaveny podle potřeb jedince. Mimo jiné uvedl: *„Někdo je tam 3 roky a podobně a je tam s nimi úplně minimální práce, klienti se pak často vrací v úplně stejném stavu, jako tam šli. Tím, že šli sedět ten stav asi nebyl úplně vyhovující.“*

KP2: *„My máme paní právničku přímo, která se zabývá dluhovým poradenstvím, takže pokud má klient tento problém, máme člověka, který to s ním může řešit. Klienti si u nás i můžou odkládat „na jistotu“, je to takové spoření, a když pak chtějí od nás odejít, tak mají našetřeno bokem.“*

KP3: „Většinou jsme první, komu si přijdou říct o pomoc. Chodí se za námi radit, snažíme se je jako ujistit o důvěře a o tom, že nám můžou říct cokoliv, že za námi můžou s čímkoliv dojít a budeme se snažit najít řešení.“

KP4: „S klienty se snažíme pracovat na jejich návycích. Protože celkově tyto návyky, jak žít, pracovní návyky, jsou oslabené a v tom výkonu trestu opadávají. Může to vést toho jedince k bezdomovectví nebo k ohrožení bezdomovectvím. Často ten člověk ani třeba neví, jak žít jinak...“

KP5: „Je to hodně o motivaci klientů, občas je těžký klientovi vysvětlit, že by si měl sehnat práci. Že se bude mít daleko líp než tady u nás, že bude moct děckám platit vyšší alimenty, nebude mít problém u soudu, nevrátí se do výkonu trestu a že si časem bude moct dovolit vlastní bydlení.“

KP6: „Máme vlastně i bezplatnou právní pomoc, paní, která s našimi klienty řeší exekuce, insolvence, nějaké ty přestupky, porušení podmínek, pomáhá jim, jak to řešit, jak se z toho dostat.“

KP7: „Lidé po výkonu trestu podle mě nejvíce potřebují zázemí, takže jako první asi hledají bydlení. Myslím si, že jsou to právě třeba ty azylové domy. Dále to možná můžou být nějaké sociální rehabilitace, pokud je teda někde poblíž nějaká služba, která je určená téhle cílové skupině.“

5.2 Rychlé propadnutí sítím

Bez adekvátní podpory a zajištění základních životních potřeb jsou propuštění jedinci vystaveni vysokému riziku návratu na ulici. Pokud selže podpora z kapacitních nebo jiných důvodů, nejenže to má přímý dopad na jednotlivce, kteří zůstávají bez domova, ale také to negativně ovlivňuje širší komunitu a zvyšuje riziko recidivy. Komunikační partner 7 (**KP7**) vnímá tuto problematiku takto: „Tam hraje roli hodně faktorů i nějaké nastavení toho člověka, jak moc je třeba schopný se přizpůsobit. Třeba mu může být nabídnuta nějaká soc. služba, ale nebude se mu tam něco pozdávát, tak tu službu opustí, nevyužije jí a tím pádem propadne. Ačkoliv se ho ten systém zachytit snažil.“

5.2.1 Nedostatečná příprava během VTOS a malá kapacita v sociálně-pobytových službách

Osoby ve VTOS často nejsou dostatečně připravovány na výstup z vězení a s tím se pak pojí další problémy, které na to navazují. Například nedostatek finančních prostředků, zajištěné bydlení, práce...

KP1: „Myslím, že je tam taková bariéra, ty lidi nejsou úplně připravení na výstup z toho vězení do společnosti. A naopak společnost není připravena na ty osoby, co z VTOS vyjdou. Kolikrát ti lidi nemají zařízený bydlení, vyjdou z vězení a nemají nic. Většinou nemají rodinu ani žádný jiný sociální vazby, takže většinou skončí vlastně v těch nízkoprahových zařízeních, kde jim poskytují ty základní potřeby.“

KP2: „Nedokážu si to asi úplně představit, ale myslím si, že trhliny v záchranné síti může tvořit hlavně stigmatizace. Ta práce se stigmatizací je prostě hrozně náročná. A pak asi záleží, jestli ty osoby mají nařízenou probaci a mediaci...“

KP3: „Pokud jsou v tom výkonu dýl, tak je jasné, že je ta resocializace jakoby náročnější. Ale asi hodně záleží, jestli vůbec s někým spolupracují, a pokud ano, tak jakou jim dokážou dát podporu. Záleží ale taky hodně na snaze těch odsouzených jako dělat něco pro to už v tom výkonu, třeba jestli obepisují azylové domy, když neví, kam po výkonu půjdou.“

KP4: „Trhlina je asi v tom, že si ty osoby nestihnou včas podat žádost na azylové domy nebo noclehárny, kam by se jinak mohly přednostně dostat, kdyby o tom věděly.“

KP5: „Mám pocit, že je právě velký problém s tím, jak dlouho jsou ty lidi ve výkonu, že je hrozně potřebnej individuální přístup. Já jsem třeba pracovala s klientkou, co byla ve vězení tři roky, což se nezdá tak dlouho, někdo výkon opouští po 15 letech, žejo. Jenomže tato žena nastoupila do výkonu při vypuknutí covidu, v pandemii. Potom byly požáry, války a za ty tři roky se toho změnilo a událo tolik, jak kdyby tam byla třeba 6let.“ Dále komunikační partner zmínil důležitost řešit svou situaci dříve než až po výkonu. Dodal: „Myslím si, že odcházející vězeň by vlastně ty možnosti měl vědět už s předstihem, aby mohl tu situaci řešit. Aby ten člověk vyšel a věděl, co bude následovat, aby byl zorientovaný. Aby hned nešel třeba do squatu, ve kterém dřív žil.“

KP6: „Ty nejzákladnější potřeby jsou strašně nedosažitelný, tak to je potom pro toho člověka strašně těžký se na tu ulici dostat. Protože málokdo má jistotu toho zázemí, když vyjde ven. Většinou, co znám z praxe, tak to začíná nějakou levnou ubytovnou, a pak se to buď podaří anebo to jde prostě do háje.“

Bez adekvátní podpory a zajištění základních potřeb jsou propuštění jedinci vystaveni vysokému riziku návratu na ulici. Stávající kapacity v azylových domech a dalších pobytových sociálních službách, jako jsou noclehárny, nejsou dostatečné pro uspokojení potřeb všech propuštěných osob. Komunikační partneři zmiňují, že tyto problémy jsou důsledkem selhání systému. Chybí návazné bydlení.

KP3: „Druhá věc jsou nějaký ty kapacity těch služeb. To je náročné, to řeší všichni a pořád, není to jenom kvůli lidem, co odcházejí z výkonu. Kapacity jsou v tomhle hrozně limitující.“

KP7: „tady je velký problém s těma čekačkama, buď je všechno obsazené nebo jsou dlouhý čekací lhůty. Ale vím, že někde na azylových domech jsou pořadníky, které upřednostňují lidi po výkonu trestu. U nás to tak ale třeba vůbec nemáme, že by byli nějak zvýhodněný. Tím že nemáme pořadníky, nemáme body, tak tohle pro nás není nějaká směrodatná informace, jestli odešel z výkonu nebo nutně potřebuje nějaké ubytování. Takže si myslím, že nějaký to nastavení systému může hrát k tomu podporující nebo limitující roli.“

5.3 Vytržení ze společnosti

Další oblastí, na které se komunikační partneři shodli, byla oblast sociálních vztahů. Někteří klienti měli na svobodě někoho blízkého, který jim po propuštění pomohl. Během pobytu ve VTOS došlo k rozpadu některých partnerských vztahů, ale také k udržení vztahů i přes tuto dobu. Komunikační partneři popsali u klientů obtíže v navazování nových kontaktů, pravděpodobně související s předchozím spáchaným trestným činem. Velkým problémem je stigmatizace, společenské bariéry, ale i úplná neprovázanost sociálních služeb.

5.3.1 Naděje ve změně systému

Obě cílové skupiny, tedy osoby po výkonu trestu odnětí svobody a osoby bez domova, často vykazují rizikové chování. Proto je nezbytné, aby sociální služby úzce spolupracovaly a vzájemně se podílely na prevenci. Tato spolupráce by umožnila organizacím společně

pracovat na zabránění dalšímu zhoršování sociální situace těchto osob. Díky těmto krokům by poskytovaná pomoc mohla být mnohem efektivnější. Komunikační partneři se shodují na nutnosti zřízení mezistupně pomoci.

KP1: „*System by měl dávat šanci tady těm lidem, nebo i opakovaný šance na to, aby svoji situaci dokázali změnit a měl by jim poskytnout dostatečnou podporu.*“

KP2: „*Služeb je prostě nedostatek. Občas nám lidi píšou z vězení nebo nám volají, oni už tu situaci třeba chtějí řešit před tím propuštěním. Oni prostě řeknou, hele, já za půl roku budu venku a nemám vůbec kam jít. Ale těch služeb je jednak málo, jednak člověk musí zapadnout do cílovky, musí splnit samozřejmě nějaký požadavky, který ty služby mají, a to se na dálku dělá těžko. Je to komplikovaný jak pro nás, tak hlavně pro ty lidi. A zas na druhou stranu, my když jako nemůžeme pořádně jít za tím klientem, nemůžeme se s ním ani pořádně spojit, tak je to těžký, i když by třeba měl šanci. Takže i ti, kteří jsou motivovaní a snaží se a chtějí s tím něco udělat, tak pak narazí na ten systém.*“

KP3: „*Přijde mi, že co jsem se setkala s počtem sociálních pracovníků na počet odsouzených, tak je to hrozný. Ti pracovníci to vůbec nemají šanci všechno stíhat. a není v jejich silách je nějakým způsobem zabezpečit.*“

KP4: „*Větší spolupráce mezi nějakým programem, co probíhá ve vězení a ostatními sociálními službami. Nějak prostě zlepšit návaznost těch služeb. Služba dokáže rozhodit sítě i mezi dalších organizace, takže pak ta osoba může řešit víc kousků svého života, ve kterých má problém. Představuju si nějaký multidisciplinárnější tým.*“

KP5: „*Pokud je třeba nějaký těžší případ, tak jako služba chodíme na síťové setkání, kde se bavíme s ostatními sociálními službami, jmenuje se to Z ulice domů. Tam jsou právě služby, které se tím bezdomovectvím zabývají, jsou tam i sociální kurátoři. Probírají se tam třeba i společní klienti, stává se, že klienti spolupracují s více těmi službami. A ostatní můžou přihodit nějaké nápady nebo poznatky. Je to hodně přínosný.*“

KP6: „*Já si myslím, že by bylo dobrý navýšit třeba nějaký ten počet sociálních pracovníků ve věznicích, aby se mohli každému vězni dostatečně věnovat. Asi se jako opakuju, ale myslím, že pokud by měli se na koho obrátit a ten pracovník by měl dostatek času, nebyl zahlcenen dalšíma tisíci klientama, tak by to určitě pomohlo. Ty lidi jsou prostě osoby, který vyžadují vyšší míru té podpory.*“

KP7: „Mně přijde, že těm lidem (ve vězení) chybí nějaký líp postavený program, co vím od těch lidí, co se právě vrátili z výkonu. Úplně neví, co teďka dělat nebo jak se postavit zpět na nohy. Spolupráce s Probačkou by podle mě měly probíhat jiným způsobem, než tomu bohužel je. Ta Probační a Mediační často chce spíš informace, jestli ten člověk spolupracuje/nespolupracuje, dochází/nedochází a mám pocit, že plní spíš takovou jako kontrolní funkci. Nevím, na kolik je to podpurný a motivující. Kolikrát mám pocit, že je to takovej strašák, něco, co nad nima visí.“

5.3.2 Společenské stereotypy o věznicích

Osoby opouštějící VTOS jsou často ovlivňovány společenským stigmatem, které jim velkou mírou znesnadňuje začlenění do společnosti. Téma stigmatu zaznělo u většiny komunikačních partnerů.

KP1: „Myslím, že samozřejmě záleží, jak dlouho byl ten člověk ve vězení. On vlastně odchází s úplně holým zadkem do světa, který se hrozně posunul kupředu. Zároveň byl vytrhnutý z té své sociální bubliny, od těch svých lidí, kteří se taky nějakým způsobem posunuli...“

KP2: „Často ty lidi se pohybují za hranou a pracují na černo, protože ti zaměstnavatelé vidí ten výpis z rejstříku a odmítne je, prostě to za mě není správné. To je pak hodně náročný se z toho nějak dostat a vrátit se do normálu. Myslím si, že si to ani neumíme pořádně představit, jaký to pro ně je. Protože oni už jsou v té škatulce těch špatných. Prostě to by se mělo změnit.“

KP3: „Ta veřejnost by neměla být nastavená tak, že to, že byl ve vězení neznamená hned, že je to úplně nějaká nebezpečná kriminálník. Nebo že už takovej bude vždycky a nikdy se nezmění.“

KP4: „Ten vězeň nebo odsouzený jde vlastně do toho světa už se záznamem, nemá čistý trestní rejstřík. To znamená, že ne všude ho zaměstnají, že se na to už jako lidé dívají s opovržením nebo s předsudky. Že už tam prostě ten vroubek má v tom trestním rejstříku. A třeba na nějaké pozice už toho člověka vůbec nevezmou, anebo, když si samozřejmě můžou vybrat, tak si vezmou někoho, kdo ve vězení nebyl. A přijde mi, že je tam hrozně častá ta recidiva, když kradou nebo dělají nelegální činnosti.“

KP5: „Hlavně ti lidi by je neměli jakoby házet do jednoho pytle. Mělo by se k nim prostě přistupovat bez předsudků. Jakože každéj má šanci se změnit. Každéj z nás se může někdy očitnout, nevím, na hraně zákona z různých důvodů prostě. Takže si myslím, že by to chtělo nějakou otevřenost.“

KP6: „Stigmatizace, odsuzování, vyloženě jenom na základě toho, že člověk řekne: „hele, teď jsem prostě seděl.“ A lidi už neslyší, za co to bylo, nebo se aspoň nesnaží toho člověka pochopit. A jakmile byl ten člověk jednou ve výkonu, tak už ostatní nezajímá.“

KP7: „Nálepkování, stigmatizace toho člověka prostě vnímám jako ten střet s realitou, najednou je to hrozně náročný období pro toho člověka. Protože jednak je taky otázkou, po jaký době se vrací a jak velký šok to je, návrat do té společnosti. Za mě ta společnost není úplně připravená pro toho člověka po výstupu a nevytváří pro něj úplně snadný podmínky.“

5.4 Důležitost záchranné sítě

Komunikační partneři se jednoznačně shodují, že je velmi důležité, aby záchranná sociální síť byla funkční, protože plní zásadní roli v reintegraci těchto osob. Komunikační partneři také uvádějí, že ne vždy je spolupráce s ostatními sociálními službami snadná, ačkoliv je pro zlepšení nepříznivé sociální situace klienta stěžejní.

5.4.1 Pomoc nízkoprahových sociálních služeb a chybějící pomocný mezistupeň

KP1: „Výborný je ten housing first, prostě dát lidem zázemí, no. Protože byli nějakou dobu zavřeni, úplně vlastně vytrženi ze všeho, ze společnosti a měli zajištěno vlastně úplně všechno. Měli zajištěné ubytování, stravu a najednou jsou prostě venku, kde nemají nic, nikdo se o ně nestará, nikdo je nekontroluje. Nemají zajištěné základní biologické potřeby, nemají kde spát, nikdo se s nima nebaví. Opravdu zajištění těchto jako bazálních potřeb.“

KP3: „Jako myslím si, že sociální služby, který vlastně pracují s lidmi bez domova, který takhle zachytí třeba člověka, který odešel z výkonu s něma pracují jako celkem dobře.“

KP4: „U nás, když je člověk ve VTOS, tak si může podat žádost. Tím, že si žádost podají, tak jsou zařazeni v pořadníku. Kvůli tomu, že jsou ve výkonu trestu mají extra body. Je to právě kvůli tomu, aby nepropadli tím systémem, aby nešli přímo na ulici, a ještě se zachytli, protože je asi jasné, že čím dýl člověk bude na ulici, tím menší je pravděpodobnost, že se z ní dostane. Takže když má člověk podanou žádost, splňuje podmínky – to je nějaká stabilizovaná situace, například občanský průkaz a nějaký příjem, tak si může zažádat i o ten azylový dům.“

KP7: „Myslím, že je potřeba, aby ti odsouzení měli při výstupu z toho trestu podporu z venku. Aby se vůbec dozvěděli, že můžou spolupracovat s Mezinárodním vězeňským společenstvím nebo s nějakými jinými organizacemi, které pomáhají toho člověka připravit na výstup. Mít jakoby nějakého mentora.“

Většina komunikačních partnerů se shodla na potřebě reformy vězeňského systému a přidružených služeb. Navrhovala zřízení pomocného mezistupně, který by identifikoval jedince s obtížnostmi v reintegraci do společnosti. Podpora osob propuštěných z VTOS by měla zahrnovat nejen zajištění přechodného bydlení, ale i dlouhodobější pomoc zaměřenou na sociální reintegraci, pracovní začlenění a psychosociální podporu. Jen tak lze, podle komunikačních partnerů, efektivně předejít situacím, kdy se propuštěné osoby ocitají na okraji společnosti a znovu mohou sklouznout k páčání trestné činnosti.

KP1: „Pro mě je jako důležitá nějaká ta osvěta ve vězení, že teď sice jsou ve vězení, jsou tam na nějakou dobu, ale ta doba uplyne. A vlastně potom ten život furt pokračuje. Oni sami jako fakt nechcú jít na ulici, pak je blbý, když se někdo snaží a nechce to nechat jen tak, podá si ty žádosti, ale prostě mu to nevyjde a místo zrovna není. A už má vroubek v trestním rejstříku, už má na sobě cejch, že jde z basy a bůhví, za co tam byl... Takže nějaká změna v systému, protože věřím, že když by se to dobře nastavilo, tak by se zmírnila i recidiva těch lidí. Asi by to bylo těžký překopat, na druhou stranu věřím, že je to investice, která se vyplatí, a to nejenom finanční, ale vlastně i časová. A nebudou tak přeplněné věznice, jako jsou teď.“

KP2: „Přijde mi, že pomáhá, když osoby ve výkonu nějak pracují a že by bylo fajn, kdyby na ni mohly po výstupu navázat. Ta vidina toho, že mají nějaký místo, a můžou v té práci pokračovat. Setkávám se s tím, že klient řekne: „já nepotřebuju bydlet, abych mohl pracovat, ale potřebuju pracovat, abych si zaplatil bydlení“, takže si myslím, že by hodně pomohlo mít jako možnost práce a jistotu a taky nějakou přípravu na „novou realitu“.“

KP3: „Já si myslím, že je potřeba se zamyslet nad oblastí toho bydlení, to mi přijde jako díra, že to není úplně podchycený. Fakt se jako setkávám s klientama po výstupu, co chtěli pomoci s nalezením bytu, jenomže pronajímatel chtěl výpis u rejstříku trestů a na základě toho je odmítnul.“ Dále komunikační partner **KP3** vyzdvihl práci organizace Podané ruce: „Hrozně se mi líbí, jak teď končí funguje navázání na konkrétního sociálního pracovníka, moc se mi líbí, jak to mají nastavený Podanky. Pracovník je vlastně ještě před výstupem v kontaktu s tím člověkem a dojíždí za ním, dokonce už rozjeli i videocally. A v momentě, kdy člověk vyjde, má minimálně

toho jednoho člověka, o kterém ví, že mu pomůže a se kterým ty trable může řešit. To mi přijde jako strašně důležitý pevný bod. Bohužel to ale není nastavený plošně.“

KP4: *„Řekla bych, že by mohlo být víc takových služeb, které se zabývají takovýmto přechodem, zaměřený přímo na tuto cílovou skupinu vyloženě. Pobytové služby, které poskytují nejenom ubytování, ale třeba i nějakou terapeutickou práci. Mohli by to být třeba komunity nebo nějaký centra pro tyto lidi. Fungovalo by to na principu resocializace, vzdělávání a udržení lidí v té lidskosti, kdy by jim byla poskytována náležitá podpora. Napadá mě, že by mohly být vyčleněny byty pro takovéto lidi, aby se mohli rovnou kam vrátit. Anebo udělat pro ně komplex z nějakého paneláku, kde by ti lidi byli a mohli tam mít své sociální pracovníky. Mohlo by to fungovat trošku jako housing first nebo tréninkové bydlení, s tím, že už by tam měli to „svoje“ a mohli by tam začít bydlet hned jak vyjdou z výkonu, a ne prolézt všema noclehárnama, azylákama z celého světa.“*

KP5: *„Možná větší osvěta by mohla pomoci, že by se vlastně veřejnost obeznámila s tím, že člověk, který opouští výkon nebo vazbu je také člověk a má mít stejné možnosti jako ostatní lidi. Pozměnit pohled té společnosti, pro ty, které to zajímá, udělat třeba nějaký semináře nebo přednášky, které by mohli vést sami ty lidi, co si to zažili. Aby řekli, jaké to pro ně bylo/je, co to pro ně znamená, jak se v tom cítí, aby tam byla menší stigmatizace a veřejnost se trochu vžila do tady té situace osob po výkonu trestu. Samozřejmě jako chápu, že někteří jsou fakt delikventi, že to mají v sobě a že v tom asi budou lítat furt, ale někteří se chtějí změnit, vlastně se zapojit do té společnosti a mají velké bariéry. Člověk se fakt může snažit, jak chce, ale kolikrát spadne na dno jenom kvůli tomu, že má na sobě takovou nálepku jako „jdu z výkonu trestu“, no.“*

KP6: *„Ono by bylo fajn, kdyby existovaly služby, které by tuto cílovou skupinu lépe zachycovaly, ale to by zase zapříčinilo kumulaci téhle skupiny. Možná i poradenství. I ten systém toho vězeňství, jak je nastavený, že je velmi těžké se třeba jako pracovník z venku dostat do toho vězení, že kdybychom tam třeba mohli chodit...Já jsem třeba uzavírala s klientkou, co v té době byla ještě ve výkonu trestu, ústní smlouvu, prostě po telefonu, pak jsem jí posílala pravidla dopisem a myslím, že kdyby tomu byly věznice více otevřené, té spolupráci, tak si myslím, že by to mohlo motivačně působit pro ty odsouzený.“*

KP7: *„Za dobu, co je ta osoba zavřená, se toho uděje hrozně moc, podle mě je potřeba dobré práce ještě před výstupem, taky mi přijdou důležité ty návštěvy města a postupně se začleňovat zase zpátky. Potom je určitě důležité mít někoho k sobě, třeba nějakého mentora, ať už z neziskové nebo nějaké křesťanské organizace, je potřeba více služeb, které toto nabízí. Víím, že takový **pomocný faktor je mít někoho, mít se na koho obrátit**, pokud třeba nemají tu rodinu,*

nějak na ně zanevřela nebo tam vůbec jako nefungovala. Prostě nějakou podporu, která právě může pomoci i s resocializací a reintegrací zpátky do té společnosti, kdy bude právě nápomocná při těch nových vjemech.“

6 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Z analýzy dat, získaných polostrukturovaným interview, byly vytvořeny čtyři kategorie, přičemž každá z nich objasňuje možnost prevence bezdomovectví po výkonu trestu odnětí svobody. V rámci kategorií byly zodpovězeny všechny čtyři výzkumné otázky, tedy jedna hlavní a tři dílčí výzkumné otázky.

HVO: Jaké jsou možnosti prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb?

Možnosti prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb zahrnují větší propojení sociálních služeb, reformu vězeňského systému a systému obecně. Pracovníci navrhují zřízení mezistupně pomoci, který by poskytoval pobytové, ambulantní i terénní sociální služby pro osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody. Tyto služby by připravovaly osoby ve vězení na odchod a zahrnovaly by přechodné bydlení, dlouhodobou pomoc zaměřenou na sociální resocializaci, reintegraci, pracovní začlenění a psychosociální podporu. Další možností prevence bezdomovectví je edukace společnosti o této problematice.

DVO1: Jaké jsou příčiny vzniku bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb?

Pracovníci sociálních služeb uvedly jako příčiny vzniku bezdomovectví u osob po VTOS nedostatek sociálních služeb, které by těmto osobám pomáhaly s resocializací a reintegrací do společnosti. Selhání poskytované pomoci vidí v nedostatku kapacit pobytových sociálních služeb. Pracovníci sociálních služeb upozorňují, že chybí mezistupně pomoci, který by těmto osobám umožnil přechod z VTOS na „svobodu“. Zvláště kritická je situace, kdy je počet osob propouštěných z VTOS vyšší než kapacita dostupná v azylových domech, noclehárnách a dalších dostupných pobytových soc. službách. Kromě výše uvedených příčin se pracovníci shodují i na tom, že stigmatizace výrazně znesnadňuje těmto osobám návrat do společnosti.

DVO2: Jaké jsou současné možnosti prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb?

V současné době, z pohledu pracovníků služeb, fungují jako možnosti prevence bezdomovectví u osob po VTOS sociální služby, které však poskytují pouze některé neziskové

organizace. Tyto organizace nabízí různé reintegrační programy, které začínají ještě před propuštěním a připravují vězně na život na svobodě. Pokračují podporou a pomocí po propuštění, řadí se mezi ně i sociální podniky a chráněná pracoviště. V České republice však tyto služby nabízí velmi málo organizací, které ani zdaleka nepokryjí všechny potřebné osoby. Za možnost prevence pracovníci považují také nízkoprahové pobytové sociální služby, které však úplně neplní svou funkci. Pokud se totiž osoba po VTOS ocitne v azylovém domě nebo v noclehárně, už je považována za osobu ohroženou ztrátou bydlení, tedy se dle typologie bezdomovectví už považuje za osobu bez přístřeší.

DVO3: Jaké změny by byly žádoucí s ohledem na prevenci bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb?

Velká část komunikačních partnerů se shodla na nutnosti změnit systém vězeňství a dalších návazných služeb. Navrhovaly vytvoření jakéhosi **mezistupně**, který by měl za úkol zachycovat osoby, které mají se znovu začleňováním do společnosti problém. To by s sebou neslo však dobré ale i špatné faktory. Za dobrý faktor komunikační partneři považují hlavně uvolnění kapacit noční center, azylových domů a dalších přechodně-pobytových sociálních služeb, což by s sebou neslo další výhody ve formě sdílení podobné sociální situace, pochopení. Jako ne úplně dobré považují kumulaci těchto osob, ke které ale v nízkoprahových službách stejně dochází už nyní.

7 DISKUSE

V České republice je pojem „záchranná sociální síť“ tématem, který se zobrazuje i v této bakalářské práci. Má pomoci lidem ukončující VTOS se zapojením do společnosti, s nalezením ubytování či práce. Ve výzkumu jsem narazila hned na několik problémů, které v českém systému jsou. Týkaly se zejména nedostatku kapacit v azylových domech, v noclehárnách a podobných ubytovacích službách. Na tuto skutečnost upozornili už skoro před třiceti lety i Hájek a kol. (1997, s. 46). Uvedli, že po propuštění osoby z výkonu trestu odnětí svobody dochází k tzv. postpenitenciární péči, která bývá často poskytována neziskovými organizacemi, tato forma pomoci z kapacitních důvodů bohužel nemůže být poskytována všem, kteří o ni mají zájem.

Další problémy ve společnosti se týkaly stereotypů ohledně lidí ukončující VTOS, kteří nemohou najít práci a s tím související ubytování kvůli záznamu v trestním rejstříku. Autoři výzkumu „*Incarceration and Homelessness*“ přišly na to, že aby došlo ke zlepšení této situace, je potřeba změnit podmínky ve společnosti, v systému. V mém výzkumném šetření jsem došla ke stejnému závěru, ve kterém je důležitá záchranná sociální síť v rámci sociální pomoci a také změna v systému s možností navýšení kapacit azylových domů a jiných pobytových služeb.

Výsledky výzkumu vyzdvihují důležitost správně nastavených sociálních služeb pro osoby po výstupu z VTOS. Podobných výsledků docílil i výzkum s názvem „*Homelessness and Incarceration: A Reciprocal Relationship?*“¹¹ od autorů Moschiona a Johnsona (2019), kteří k závěru, že uvěznění zvyšuje pravděpodobnost, že jedinec se stane bezdomovcem, ale ne ihned. Sledováním detailů u lidí ohledně ubytování 1–24 měsíců po propuštění z vězení zjistili, že se lidé nejčastěji ubytovali v nejistých bytových apartmánech (ubytovny nebo u přátel bez jiných možností), více než že by se stali doslova bezdomovci. Tato studie ukazuje důležitost mít adekvátní sociální programy pro lidi po propuštění, aby se přerušila spojitost mezi uvězněním a bezdomovectvím. Konkrétně autoři zjistili, že kritické období pro bývalé vězně začíná 6 měsíců po propuštění, což naznačuje, že toto může být přesně ten čas, kdy by měly být podpůrné programy nejefektivnější. Mé výsledky se však vztahují k České republice a tito autoři zkoumají podobné aspekty v USA. Závěrem můžeme říct, že je tato problematika v obou zemích ve stejném centru zájmu v oblasti výzkumu, což je velmi důležité.

---

¹¹ překlad „Bezdomovectví a uvěznění: reciproční/vzájemný vztah?“

Z výsledků uskutečněného výzkumného šetření také vyplývá, že je velkým problémem stigmatizace osob, které opustily VTOS. Na tuto upozorňovali i autoři Vigner (2021, s. 31), Vágnerová (2012, s. 826-827) i zahraniční autoři Farrall a Calverley (2019).

Závěr

Tato bakalářská práce se podrobně věnovala prevenci bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody. Cílem bylo zjistit, jaké jsou možnosti prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb. Autorka se snažila porozumět specifikům této zranitelné skupiny, analyzovat hlavní příčiny vzniku bezdomovectví a navrhnout efektivní opatření, která mohou přispět k sociální integraci a prevenci bezdomovectví těchto osob.

Teoretická část práce se soustředila na definování klíčových pojmů spojených s bezdomovectvím a s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody. Byly popsány různé typy bezdomovectví, zmapovány jeho příčiny a poté byla podrobně analyzována specifika bezdomovectví u osob po VTOS. Dále byla zkoumána role sociálních služeb a jejich intervence, což poskytlo teoretický základ pro praktickou část. Tento teoretický rámec umožnil hlubší pochopení složitých a vzájemně propojených faktorů, které ovlivňují bezdomovectví této cílové skupiny.

Praktická část práce se zaměřila na kvalitativní výzkum, který byl realizován prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky sociálních služeb. Tito odborníci sdíleli své zkušenosti a názory na možnosti prevence bezdomovectví u osob po VTOS. Data byla analyzována metodou otevřeného kódování, což vedlo k identifikaci čtyř hlavních analytických kategorií: úzký systémový vztah, rychlé propadnutí sítím, vytržení ze společnosti a důležitost záchranné sítě.

Výsledky výzkumu odhalily, že možnosti prevence bezdomovectví u osob po výkonu trestu odnětí svobody z pohledu pracovníků sociálních služeb zahrnují větší propojení sociálních služeb. Také je potřeba reforma vězeňského systému a systému obecně. Podle výsledků výzkumného šetření je potřeba zřídit mezistupně pomoci, který by poskytoval pobytové, ambulantní i terénní sociální služby pro osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody. Další možností prevence bezdomovectví je edukace společnosti o této problematice. Výsledky výzkumu dále naznačují, že existuje vzájemný, často podmíněný, vztah mezi osobou bez přístřeší a osobou opouštějící VTOS. Osoby opouštějící vězení se dostanou velmi rychle na ulici kvůli nedostatečným ubytovacím kapacitám a nedostatečné přípravě na život venku ve vězení. Tímto způsobem se často stanou osobami bez přístřeší.

Bibliografie

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ, *O nás*. Online. C2023. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/o-nas/#jak-fungujeme>. [cit. 2023-10-27].

BOAL, Augusto. *The Rainbow of Desire*. 1995. Online. ISBN 0415103495. [cit. 2024-04-13]

Dostupné z: <https://www.scribd.com/document/257756781/The-Rainbow-of-Desire>

BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 98 s. Studie. ISBN 978-80-7338-115-8.

BURROWS, Sara. *Closed Prisons Are Being Transformed into Regenerative Community*

Farms. Return to now [online]. Return to Now, c2023, [cit. 2023-9-11]. Dostupné z:

<https://returntonow.net/202/06/19/closed-prisons-are-being-transformed-intosustainablecommunity-farms/>

CVEČEK, David a Sdružení zástupce provozovatelů azylových domů. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce: [projekt Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*.

Praha: Grada, 2007, 104 s. ISBN 978-80-247-2348-8. Dostupné také z:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:908fc950-a798-11e8-ba56-5ef3fc9bb22f>

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. 1.vyd.

Praha, ČR: Policejní akademie ČR, 2002. 148 s. učební text. ISBN 80-7251-101-1.

DAVIDOVÁ, Ivana. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*.

Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-628-4.

DIVADLO UTLAČOVANÝCH. [online]. [cit. 2024-02-11]. Dostupné z:

<https://www.divadloutlacovanych.cz/>

FARRALL, S., & CALVERLEY, A. (2019). The re-entry of ex-prisoners into the community:

A review of the literature. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 58(3), 369-392.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2014, 231 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5046-0.

GAJDOŠOVÁ, Michaela. *Problematika bezdomovství a dopady na jedince a jeho okolí*. [online]. Olomouc, 2011 [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/d9xfh3/>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Hana Krylová, Ph.D.

HÁJEK, Stanislav, Karel NETÍK a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: C.H. Beck, 1997, X, 140 s. ISBN 8071791776.

HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství. [Díl] 1, Prevence mimořádných událostí ve výkonu vazby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1996, 64 s. ISBN 8070402350.

HOLÁ, Alena. *Programy zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody* [online]. Zlín, 2009 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/svzg8x/>. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Mgr. Karla Hrbáčková.

HRADECKÝ, Ilja a Vlastimila HRADECKÁ. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, 107 s. ISBN 8090229204.

HRADECKÝ, Ilja a kol. *Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]* [online]. 1. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje, 2007 [cit. 2022-10-17]. ISBN 978-80-86451-13-8. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:86ad77c0-f822-11e5-87ba-5ef3fc9bb22f>.

GAUBATZ, Kurt Taylor. Family homelessness in Britain: More than just a housing issue. *Journal of Children and Poverty*. 2001, 7(1), 3-22. ISSN 1469-9389.

GOJOVÁ, Alice, ed. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Grafico, 2009, 555 s. ISBN 978-80-7368-627-7

KARABEC, Zdeněk. ed. 2003. Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů. Vyd. 1.

Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 143 s. Studie. ISBN 80-7338-021- 8.

KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9.

KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 189 s.

Právní monografie. ISBN 978-80-7552-163-7.

KLIMENT, Pavel a Vít DOČEKAL. *Pohled na bezdomovství v České republice*. Olomouc:

Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, 122 s. Monografie. ISBN 978-80-244-5007-0.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 566 s. ISBN 978-80-7478-921-2.

KRISTOVÁ, Anna. *Resocializační programy ve výkonu trestu odnětí svobody jako prevence bezdomovectví* [online]. 2021 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://is.caritas-vos.cz/th/d8cqwl/>. Absolventská práce. CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc. Vedoucí práce Miloslava ŠOTOLOVÁ.

KUJEVSKÁ, Lenka a Martina DUNDROVÁ. Penitenciární sociální práce před propuštěním odsouzeného na svobodu. *Sociální práce/Sociálna práca* [online]. 2012, 12(2), 13-15 [cit. 2023-4-11]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2012-2.pdf>

LANGEROVÁ, Lucie. *Bezdomovectví jako sociální fenomén naší doby* [online]. České Budějovice, 2007 [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/maer0o/>. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí práce doc. MUDr. Vladimír Vurm, CSc.

LEBEDA, Tomáš, Helena KUBÁTOVÁ, Pavel ŠARADÍN a Kateřina HOJGROVÁ. *Bez střechy nad hlavou: empirická studie bezdomovectví v Olomouci*. Praha: Togga ve spolupráci s UPOL, 2021, 117 s. ISBN 978-80-7476-249-9.

MANTHORPE, Jill; CORNES Michelle; O'HALLORAN Sue; JOLY Louise: *Multiple Exclusion Homelessness: The Preventive Role of Social Work*. In: *The British Journal of Social Work* [online]. 2015, 45(2), 587–599 [cit. 2023-4-9]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bct136>

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních a sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012, 175 s. ISBN 978-80-262-0090-1.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005, 203 s. ISBN 80-736-8002-5.

MATOULEK, Josef a Helena SEJKOROVÁ. *Právní rádce odsouzeného*. Praha: Leges, 2011, 223 s. Praktik. ISBN 978-80-87212-89-9.

- MATOUŠKOVÁ, Andrea, ed. Spolupráce Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby v oblasti sociální péče o vězněné osoby – perspektivy rozvoje společných aktivit. In: BAJCURA, Lubomír a kolektiv autorů. *Sociální práce ve vězeňství: Sborník příspěvků z konference VII. NOVÁ ŠANCE, z. s.: Středisko zaměřené na muže po výkonu trestu* [online]. Koblov: NOVÁ ŠANCE, c2023 [cit. 2023-4-27]. Dostupné z: <https://koblov.cz/o-nas/realizovaneprojekty/>
- METRAUX, Stephen; ROMAN, Caterina G. and Richard S. CHO. 2007. Incarceration and Homelessness. *National Symposium on Homelessness Research*, pp 9-30. Dostupné z: <https://www.huduser.gov/portal/publications/pdf/p9.pdf>
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- MOSCHION, Julie and Guy JOHNSON. 2019. Homelessness and Incarceration: A Reciprocal Relationship? *Journal of Quantitative Criminology*, **35**, pp 855–887. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10940-019-09407-y>.
- MPSV, *Housing First v ČR*. [cit. 2024-03-12]. Dostupné z: <https://socialnibydeni.mpsv.cz/socialni-bydeni/housing-first>
- MPSV, *Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež*. 2016. Dostupné z <http://vyzkummladez.cz/zprava/1525117926.pdf> [cit. 2024-01-24].
- MPSV. Registr poskytovatelů sociálních služeb. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/registr-poskytovatelu-sluzeb>. [cit. 2024-04-15].
- MMR, *Agentura pro sociální začleňování*. [online]. c2023. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/agentura-pro-socialni-zaclenovani>. [cit. 2023-10-27].
- NADĚJE, *Integrační program*. [online].: naděje, c2013 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: https://www.nadeje.cz/integracni_program
- NĚMEC, Jiří. *Psychopatie a kriminalita: (život ze dne na den)*. Praha: Centurion, 1993, 71 s. ISBN 809011217X.
- PLATFORMA PRO SOCIÁLNÍ BYDLENÍ, Z.S., *Dosledování dopadů Housing First pro rodiny s dětmi v Brně po pěti letech*. Online, Závěrečná evaluační zpráva. Praha: Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií, 2023. Dostupné z: https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2023/11/Dosledovani_dopadu_Housing_First.pdf. [cit. 2024-03-12].

PODANÉ RUCE, *Práce s klienty v konfliktu se zákonem*. Online: naděje, c2023. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/prace-s-klienty-v-konfliktu-se-zakonem-olomouc/>. [cit. 2023-10-05].

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY: *PAROLE – podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody* [online]. IT STUDIO s.r.o., c2002-2023 [cit. 2023-4-18].

Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenymi/>

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY: *O nás* [online]. IT STUDIO s.r.o., c2002-2024 [cit. 2024-2-27]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-nas/>

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY: *Pro pachatele* [online]. IT STUDIO s.r.o., c2002-2024 [cit. 2024-2-27]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/>

PROCHÁZKOVÁ, Kristýna. *Resocializace v průběhu testu odnětí svobody: programy zacházení s odsouzenými* [online]. Liberec, 2018 [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/32423/Prochazkova_Kristyna_Bakalarska_prace.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Zdeněk Kovařík.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008, 93 s. ISBN 9788073871000.

RADOVÁ, Pavla. Sociální práce s oběťmi trestných činů zajišťovaná státem: Od individuální práce s obětí trestného činu po podporu funkčního systému pomoci. *Sociální práce*. 2015, roč. 15, č. 1, s. 36-47. ISSN 1213-6204.

RENADI, Byty Následné péče. Online: Naděje, c2023. Dostupné z: <https://www.renadi.cz/cs/byty-nasledne-pece>. [cit. 2023-10-07].

RYCHLÁ, Kamila. *Postpenitenciární péče v ČR se zaměřením na nevládní neziskové organizace*. In: Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňených osob. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, ISBN 978-80-9041160-9.

SIROVÁTKA, Tomáš, Ivo ŘEZNÍČEK a Masarykova univerzita. *Dlouhodobá nezaměstnanost a záchraná sociální síť: (srovnávací studie tří okresů)*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 117. ISBN 80-210-1246-3. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:8bb18130-fd6f-11e389c6-005056827e51>

STUDIA OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI. Online. C2024. Dostupné z: <https://ksos.fhs.cuni.cz/KOS-225.html>. [cit. 2024-04-01].

ŠKOVIERA, Albín. *Resocializační pedagogika – kontexty a trendy*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2018, 119 s. ISBN 978-80-7560-139-1.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ, Bedřiška KOPOLDOVÁ a Marie

KUNTOVÁ. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie: závěrečná zpráva*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, 111 s. ISBN 9788073380694.

ŠTĚRBA, Vladislav. *Penologie*. 2. vyd. Praha: Armex: TRIVIS, 2009. 167 s. ISBN 978-8086795-74-4

ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012, 870 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013, 339 s. ISBN 978-80-246-2209-5.

VÁGNEROVÁ, Marie, Jakub MAREK a Ladislav CSÉMY, 2018. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-4054-9.

VAŇKOVÁ, Kristýna. Role sociálního kurátora v penitenciární péči. Online, magisterská diplomová práce, vedoucí doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci Pedagogická fakulta Ústav pedagogiky a sociálních studií. Dostupné z: <https://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=51896025331>. [cit. 2023-09-24].

VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020, 208 s. Psyché. ISBN 978-80-271-0731-5.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY: *Program zacházení*. [online]. Vězeňská služba České republiky, c2023 [cit. 2023-4-17]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/program-zachazeni>

VIGNER, Martin. *Začleňování osob po výkonu trestu do společnosti* [online]. Praha, 2021 [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/han->

dle/20.500.11956/127477/120385957.pdf?sequence=1. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd.

WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika*. 1. Grada Publishing, 2013. ISBN 9788024739205.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách – znění od 1. 2. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2023 [cit. 27. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#p92-1-b>

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. c2010-2023 [cit. 24. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169#f1957308>

ZEHR, Howard. 2003. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 48 s. ISBN 80-902998-1-4.

ŽATECKÁ, Eva. Probační a mediační služba dle platné právní úpravy. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2004, 12(2), 150-160 [cit. 2023-4-17]. Dostupné z: [file:///C:/Users/U%C5%BEivatel/Downloads/7775-13445-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/U%C5%BEivatel/Downloads/7775-13445-1-SM%20(1).pdf)

Tabulka 1: ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ, Bedřiška KOPOLDOVÁ a Marie KUNTOVÁ. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie: závěrečná zpráva*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, 111 s. ISBN 9788073380694.

Tabulka 2: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY: *Statistické ročenky Vězeňské služby*. [online]. C2024. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>. [cit. 2024-04-12]

Záznamy rozhovorů a jejich přepisy se nacházejí v soukromém archivu autora práce

